

OTDK-DOLGOZAT

OTDK-DOLGOZAT

*Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság
(1921–1923) sajtóvisszhangja*

*Press coverage of the Austrian–Hungarian border
demarcation committee (1921–1923)*

2023

1. BEVEZETÉS	4
2. TÖRTÉNELMI KONTEXTUS	6
3. A MAGYAR SAJTÓ	8
4. AZ OSZTRÁK–MAGYAR HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG.....	11
5. A TRÓJAI FALÓ: MILLERAND-KÍSÉRŐLEVELE	12
6. GAZDASÁGI ÉS ETNIKAI-NYELVI TÉNYEZŐK ÉS ÉRVEK	16
7. ELLENSÉGKÉPEK ÉS AZ OSZTRÁK–MAGYAR HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG TEVÉKENYSÉGE	19
7. 1. <i>AZ ELLENSÉGKÉPEK VÁLTOZÁSA A „NAGY HÁBORÚ” UTÁN.....</i>	19
7. 2. <i>ÚJ KÖRÜLMÉNYEK, ÚJ ELLENSÉGKÉP</i>	21
7. 3. <i>AZ INDULATOK A FELSZÍNRE TÖRNEK.....</i>	24
7. 4. <i>A „BÉCSI KAKASKODÁS”</i>	26
7. 5. <i>A HÁBORÚS FELELŐSSÉG KÉRDÉSE</i>	27
7.6. <i>AZ ELLENSÉGKÉPEK SZEREPE AZ OSZTRÁK–MAGYAR HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG MUNKÁJA SORÁN</i>	29
8. A HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG TEVÉKENYSÉGÉNEK ÉRTÉKELÉSE	29
9. AZ OSZTRÁK–MAGYAR HATÁRMEGÁLLAPÍTÓ BIZOTTSÁG SAJTÓVISSZAHANGJA A MŰSZAKI HATÁRKITŰZÉS SORÁN.....	32
10. ÖSSZEFOGLALÓ.....	35
11. FELHASZNÁLT FORRÁSOK.....	37
11.1 <i>KÖNYVEK ÉS TANULMÁNYOK</i>	37
11. 2. <i>NAPILAPOKBÓL FELHASZNÁLT CIKKEK</i>	40

1. Bevezetés

Az osztrák–magyar határ első világháború utáni kialakulásáról az utóbbi években – jó részt köszönhető a centenáriumi évfordulónak – több tudományos értekezés született.¹ Jelen tanulmány elsősorban nem csupán a határmegállapító bizottság történetével és a határkijelölés gyakorlati folyamatával kíván foglalkozni, hanem arra keresi a választ, hogy miként jelent meg az országos magyar sajtóban az osztrák–magyar határmegállapítást vizsgáló bizottság munkája. A kutatás primér forrásai elsősorban a korabeli napilapok beszámolóira épülnek. Az első világháborút követő időszak jelentős változást hozott a magyar sajtó helyzetében. Az új határvonalak drasztikusan visszavetették a korábbi olvasói közönséget, ez által a sajtótermékek iránti kereslet is komoly fogyatkozást mutatott. Az egymást váltó hatalmi rendszerek mindegyike igényt tartott arra, hogy a különböző orgánumok feltétel nélkül kiszolgálják az ideológiai törekvéseiket. A korszakban nem csak a sajtó helyzete, hanem annak szerepe is megváltozott. Többé már nem a kormányzat ellenőre, hanem annak szócsövévé vált. A háborút követően az újságírás alapvető elvei háttérbe szorultak, helyette a populista dogmák érvényesültek az objektivitás és a hiteles tömeg tájékoztatással szemben.²

Az országos napilapok rendre beszámoltak az osztrák–magyar határvitáról. A történelmi kontextus ismeretében úgy tűnhet, hogy a magyar sajtó antiszemita, osztrákellenes, minden ténszerűséget és gazdasági viszonyokat nélkülöző, erősen irredenta álláspontot képviselt, amelyet a Millerand-féle kísérőlevél ígéreteivel igyekeztek legitimálni. De vajon tényleg így volt-e? Miként látta egy korabeli hírfogyasztó az eseményeket a sajtó szemüvegén keresztül? A kutatás azt tárja fel, hogy a korabeli napilapok mit tartottak fontosnak megosztani az olvasóikkal. Milyen retorikai elemek kaptak hangsúlyos szerepet, és ezek miként befolyásolták a két világháború közötti magyar külpolitika narratíváját, amely a revízió délibábjának a fenntartásával egyre jobban radikalizálta a közgondolkodást. A dolgozat rávilágít arra, hogy

¹ Agg Richárd: A korabeli magyar sajtó érvei Nyugat-Magyarország megtartása mellett. = Világtörténet, 2022/2. 285-300. p.

Nagy Adrienn: Fekete éjszakában az éjszaka feketézői. Csempészek mindennapjai a nyugati határsávban, 1918–1922. = Világtörténet, 2022/2. 225-240. p.

Murber Ibolya: Az osztrák–magyar határvita gazdasági aspektusai az első világháború után. = Világtörténet, 2022/2. 207-224. p.

Kalocsai Péter: A nyugat-magyarországi közlekedési hálózat változásai a trianoni békeszerződés következtében. = Világtörténet, 2022/2. 241-268. p.

Bakó Balázs: A trianoni béke hatása a katolikus egyházkormányzatra a Nyugat-Dunántúlon. = Világtörténet, 2022/2. 269-284. p.

² Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. <https://mek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm#29> Utolsó letöltés: 2023.01.07.

miképp épített a korabeli magyar sajtó, a mindenkori kormányzati fősodornak megfelelő alternatív valóságot – például a Millerand kísérőlevéllel kapcsolatban. Fény derül arra is, hogy milyen ellenségképek jelentek meg a diskurzusban. Továbbá kiemelt szerepet kap annak a kérdésnek a tisztázása, hogy milyen érvek domináltak a határhúzás során, valamint ezek miként lettek tolmácsolva az országos lapok által az olvasók felé. A sajtó kapcsán mindig felmerülhet a kérdés, hogy mekkora mozgástere van és ezzel együtt mekkora felelősség terheli az események interpretálásában? Az elemzés foglalkozik a határmegállapító bizottság munkája kapcsán azzal is, hogy a Bethlen-kormány 1921–1923 folyamán elfogadta az új nemzetközi rendet vagy elutasította azt? Illetve, hogy mindez miként alapozta meg későbbi – két világháború közötti – külügyi kormányzás irányvonalát?

Az országos lapokban megjelenő tartalmi és retorikai elemek értelmezéséhez a történelmi diskurzuselemzés nyújt segítséget. Az analízis háttérében egy olyan „*paradigmaváltás*”³ áll, amely megkérdőjelezi a korábbi álláspontot, hogy a nyelven keresztül az objektív valóságot, az egyetlen létező egyetemes igazságot ismerjük meg. A korábbiakkal ellentétben a nyelvet nem úgy értelmezi, mint egy „*semleges médiumot*,”⁴ amely képes tükrözni, kifejezni, közvetíteni a tényeket és a tényleges igazságot. Hanem a nyelvre eszközként tekint, amelynek segítségével használója, jelen esetben a magyar kormány narratíváját közvetítő sajtó, a saját maga által vélt igazságot írja le. Ez a megközelítés tagadja, hogy az univerzum állandó jelentésekkel bírna, nem fogadja el, hogy a világnak kizárólag egyetlen oldala, a valóságnak egyetlen olvasta van. Minden általunk vélt megállapítás, amelyről azt gondoljuk, hogy jelentéssel bír azért van, mert már korábban megtöltötték jelentéssel, méghozzá a nyelv segítségével. Ebből adódik, hogy a nyelv nem semleges, nem egyetemes igazságokat fejez ki, hanem a szubjektív valóságot, saját intuícióink kinyilatkoztatását. A tanulmány a magyar sajtó konstruált valóságát elemzi az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenységéről. Az erről szóló sajtómegnyilvánulások is rejtett tartalmakat hordoznak, amelyek valóságteremtő jelleggel bírtak, a korabeli közbeszédet és közgondolkodást formálták. A diskurzuselemzés nem az igazságot kívánja felderíteni, hanem azt, hogy ki az, aki úgy véli, hogy rendelkezik az igazság hatalmával.⁵

Először a történelmi kontextus ismertetésre, majd a magyar sajtó mozgásterének a vizsgálatára kerül sor. Ezt követően a bizottság létrejöttének a körülményeiről lesz szó. A

³ Carver Terell: Diskurzuselemzés és a „nyelvi fordulat”. = Politikatudományi Szemle, 2004./4. 143-148 p. itt 143. p. http://www.politudaszemle.hu/szamok/2004_4szam/2004_4_carver.pdf Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁴ Carver, 2004. 143. p.

⁵ Carver, 2004. 143-148. p.

kutatás ötödik fejezetében Alexandre Millerand kísérőlevele kerül górcső alá, valamint az, hogy miként értelmezte és hogyan tolmácsolta a magyar sajtó annak ígéreteit az olvasók felé. Millerand levele után a szakmai érvek, valamint az ellenségek elemzése következik a korabeli tudósítások tükrében. A dolgozat határmegállapításról szóló része a sajtóban megjelent eredmények beszámolóinak az interpretálásával zárul. A határkitűzés időszakában megjelenő cikkek vizsgálata során szintén az eredmények megnyilvánulása kerül az elemzés középpontjába, azonban már egy másik kontextus keretein belül.

2. Történelmi kontextus

A Nagy Háborút követően a győztes hatalmak úgy vélekedtek, hogy a békekötés legfontosabb pontjai nem képezhetik alku tárgyát a vesztes hatalmakkal. A hosszútávú rendezést, a nyugvópontra jutást megghiúsította, hogy az „új nemzetközi rend”⁶ alapjai szükségszerűen összefonódtak a vesztes államok számára előírt negatív békefeltételekkel. Ebből adódóan a magyar és az osztrák békeszerződések nem csak egy háborút lezáró békeként értelmezhetők, hanem egy „új nemzetközi rend”⁷ kialakítására tett kísérlet kézzel fogható eredményeként is.⁸ Natasha Whealtley, ausztrál-amerikai történész szerint az Osztrák–Magyar Monarchia szétdarabolása egy nemzetközi projekt része volt. „Ezen projekt Közép-Európát az új nemzetközi rend legjelentősebb kiindulópontjává tette.”⁹ A soknemzetiségű monarchia felosztása nem kis feladat elé állította a nemzetközi politika alakítóit. Azonban a birodalom romjain megrajzolt új közép-európai határvonalak megállapítása, gyakorlatban még nagyobb kihívásnak mutatkozott. Ezen határok meghatározásához olyan nemzetközi legitimitással bíró testületekre volt szükség, amelyek közvetlenül a helyszínen állapították meg a

⁶ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁷ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁸ Marcus M. Payk: ‘What We Seek Is the Reign of Law’: The Legalism of the Paris Peace Settlement after the Great War. =The European Journal of International Law, 2018/3. 809-824. p. itt 814. p. <https://academic.oup.com/ejil/article-pdf/29/3/809/26429177/chy058.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁹ Natasha Wheatley: Central Europe as Ground Zero of the New International Order. = Slavic Review, 2019/4. 900-911. p. itt 901- 902. p. (fordítás) https://www.academia.edu/43392151/Central_Europe_as_Ground_Zero_of_the_New_International_Order Utolsó letöltés: 2022.12.27.

békeszerződésekben megrajzolt vonalakat.¹⁰ A Békekonferencia, a közvélemény által leginkább ismert versailles-i szerződés megalkotása után a Nagykövetek Tanácsának adta át a szerepét.¹¹ Ez utóbbi szervezet által kiadott „Általános utasítások”¹² alapján jött létre az osztrák–magyar határmegállapító bizottság.¹³

A magyar kormány 1922-ben hívta életre a Határmegállapító Központot, amely alá rendelték a különböző határmegállapító bizottságokat. A felmerülő kérdésekkel kapcsolatban a magyar miniszterelnök hozhatott döntéseket. A bizottságok feladata egyrészt a békeszerződésben foglalt határok megállapítása („*delimitáció*”)¹⁴, valamint a határkitűzés („*demarkáció*”¹⁵) volt. A bizottságoknak a működése a „*trianoni vonal*”¹⁶ mindkét oldalán csak egy szűk sávot érintett, amely már önmagában is azt bizonyítja, hogy csak kisebb, helyi vonatkozású határkorrekciók jöhetek szóba. A magyar diplomácia számára nem sok esély volt az kedvező határmódosításokat illetően. A határvonalakat a logisztikai szempontok miatt, különböző szakaszokra osztották fel. Az osztrák–magyar határvonalat három nagy egységre darabolták fel, amelyet A-B-C betűkkel jelöltek. A legtöbb határszakaszon a Magyarországgal ellenérdekelt felek határozottan ragaszkodtak a békeszerződésekben nekik juttatott területekhez. A románok azt hangoztatták, hogy „*semmit vissza nem adunk*.”¹⁷ Ezt az álláspontjukat határozottan és következetesen képviselték. Az elcsatolt délvidéki területekhez sem lehetett túl sok remény fűzni, hiszen a magyar–jugoszláv szerb biztosa bejelentette, hogy tárgyalni sem hajlandó, amennyiben a magyar fél a számukra kedvező határmódosításban reménykedik. Ugyanúgy a csehszlovák szakaszon sem volt reménykeltő a helyzet. Azonban az osztrák–magyar államhatár kijelölése kapcsán – az előbb említett határszakaszokhoz képest – megengedőbbnek tűnt az osztrák álláspont: „*semmi szín alatt sem szabad a határmódosításoknak olyan természetűeknek lenniük, hogy lényegében kérdésessé tegyék a szerződés által leírt vonalat*,”¹⁸ azonban a „*béke alapja*” itt sem volt megváltoztatható. Sokszor

¹⁰ Murber, Ibolya: *Die politische Gewalt als Voraussetzung eines Plebiszits im Donauraum: Westungarn – Burgenland nach dem Ersten Weltkrieg.* = „Historie. Jahrbuch des Zentrums für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften“, Folge 13, Berlin, 2020. 78–91.p. itt 90. p.

¹¹ Horváth Jenő: *A trianoni béke megalkotása 1915-1920. Diplomáciai történelmi tanulmány.* Budapest, 1924. 3.p. <https://mek.oszk.hu/20700/20702/20702.pdf> Utolsó letöltés: 2022.11.05.

¹² Villani Frigyes: A soproni népszavazásról és a magyar-osztrák határ megállapításáról. Sopron, 1923. 39. p

¹³ Sallai János: *Az osztrák-magyar határ kijelölése utáni problémák rendezése.* =Tér és Társadalom. 2003/4. 157-171. p. itt 158.p.

¹⁴ Suba János: Magyarország trianoni határainak kitűzése. =Magyar Rendészet 2021/1. 217-231. p. itt 217. p. p. http://real.mtak.hu/126556/1/14_Suba_217-231_MR_2021_1.pdf Utolsó letöltés: 2022. 07. 16.

¹⁵ Suba, 2003. 217. p.

¹⁶ Suba, 2003. 217. p.

¹⁷ Suba, 2003. 220. p.

¹⁸ Suba, 2003. 220. p.

az értelmezés keresztüztüzebe került maga a „*béke alapja*”¹⁹ kifejezés is.²⁰ Ausztria 1918 novemberében kinyilvánította igényét a nyugat-magyarországi területekre.²¹ Az osztrák és magyar békeszerződések hivatalosan is szentesítették Burgenland elcsatolását, azonban mégis volt egy lényeges különbség a nyugati határvonal esetében a többi új magyar államhatárhoz képest. A nyugat-magyarországi határvidék volt az egyetlen olyan határtérség, amely nem állt idegen hatalmak ellenőrzése alatt.²² A magyar diplomácia ezt a helyzeti előnyét kihasználva igyekezett elodáztatni a területátadást vagy legalább egy kisméretű területmódosítást (revíziót) elérni. A magyar kormánytól látszólag független paramilitáris csapatok magánakciói,²³ a diplomáciai feszültség, illetve az osztrák és a magyar gazdaság egymásra utaltsága²⁴ tárgyalóasztalhoz kényszerítette a két ország képviselőit. 1921. október 13-án olasz közvetítéssel Velencében egy kompromisszum született: Sopron és környéke népszavazás útján választhatta meg területi hovatartozását, cserébe a magyar kormány vállalta, hogy átadja Burgenlandot és visszavonja onnan a paramilitáris erőket.²⁵ Ez a szerződés nem csak egy nagyobb mértékű békés revíziós siker első eredményeként fogható fel, hanem annak igazolásaként is, hogy a Habsburg Birodalom romjain „*együtt született meg az új nemzetközi és a poszt-imperiális rend, amelyek kölcsönösen formálták és alakították egymást.*”²⁶

3. A magyar sajtó

Tekintettel arra, hogy a tanulmány a magyar sajtó mozgásterét is vizsgálja az osztrák–magyar határmegállapító bizottságról szóló narratívák kialakításában, érdemes taglalni azokat a körülményeket, amelyek befolyással bírtak az egyes sajtóorgánumok korabeli mozgásterére. Az első világháborút követő bizonytalan időszakban nem volt ritka, hogy a politikai rendszerek egy éven belül többször is váltották egymást, amelyek jelentősen befolyásolták a magyar sajtó helyzetét is. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság működése (1921–1923) Bethlen

¹⁹ Suba, 2003. 220. p.

²⁰ Suba, 2003. 217-220. p.

²¹ Murber, 2020. 83. p.

²² Tóth Imre: *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*. Pécs, 2020. 52.p. 75. p

²³ Murber, 2020. 87–88. p.

²⁴ Murber Ibolya: *Az osztrák–magyar határvita gazdasági aspektusai az első világháború után*. =Világtörténet 2022/2. 207–224.p.

²⁵ Murber, 2020. 89. p.

²⁶ Wheatley, 2019. 902. p. (fordítás)

István miniszterelnökségének elejére esik. Ekkor nem volt előzetes sajtócenzúra érvényben, de ez nem jelentette azt, hogy a sajtószabadság maradéktalanul megvalósult. Sőt az ebben az időszakban született, vagy a korábbi kormányoktól megörökölt szabályozások pont ennek az ellenkezőjéről tesznek tanúbizonyságot. Bár a sajtócenzúrát maga Bethlen kormánya számolta fel, több más életben lévő vagy újonnan meghozott szabályozás szűk keretet adott a véleményszabadság kinyilvánításának. Az egyik ilyen rendelkezés a Teleki-kormány által elfogadott ún. rendtörvény volt.²⁷ Az 1921. évi az állami és társadalmi rend hatályosabb védelméről szóló III. törvénycikk hetedik paragrafusa komoly szankciókat helyezett kilátásba arra az esetre, ha valaki a „*nemzet megbecsülését*”²⁸ valótlan híreszteléssel sérti vagy hitelteleníti.²⁹ Emellett még számos más rendelet is ellehetetlenítette a szabad véleménynyilvánítást, mint például a tájékoztatást szolgáló orgánumok számát is korlátozták. Annak ellenére, hogy a hivatalos sajtócenzúra a Bethlen-kormány alatt megszűnt, az új időszaki lap megjelenésének az engedélyeztetése a miniszterelnök hatáskörébe tartozott. A belügyminiszter rendelkezett azzal a joggal, hogy az ún. időszaki lapok működését vagy a megjelenését korlátozza. Ezzel a korlátozó jogával többször is élt az 1920-as években, emellett egyes vidéki településeken a helyi közigazgatás vezetői is felhatalmazva érezték magukat egy-egy sajtótermék korlátozására vagy azok terjesztésének a megakadályozására.³⁰

Szintén mérföldkönek számított az 6357/1920. M. E. számú rendeletet, amely már a létükben fenyegette azokat a lapokat, amelyeknek a beszámolóit sértik a magyar külpolitikai érdekeket.³¹ A kormányzat a különböző törvényi szabályozások mellett a források biztosításával vagy éppen megvonásával is képes volt befolyást gyakorolni. Különösen fontos volt ez abban az esetben, amikor egy adott lap engedélyezésére kérelmet nyújtottak be, hiszen ez a legtöbb esetben nem csak az engedélyt, hanem az erre szánt források igénylését is jelentette.³² Annak ellenére tehát, hogy a sajtócenzúra hivatalos formában megszűnt az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkájának az idején a magyar sajtó nem volt szabadnak mondható. A hivatalos cenzúra lényegében szükségtelen lépésnek számított, hiszen enélkül is

²⁷ Paál Vince: *Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989. Előadások a magyar sajtószabadság történetéhez.* Budapest, 2012. 7–9.p. <https://mek.oszk.hu/13400/13458/13458.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

²⁸ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

²⁹ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

³⁰ Sipos Balázs: *A politikai újságírás mint hitvallás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében.* Budapest, Napvilág Kiadó, 2004. 34–35.p.

³¹ Sipos, 2004. 33.p.

³² Paál, 2012. 14.p.

képes volt a kormányzat kontrol alatt tartani a nyilvánosságot. A lapok betiltásának és megjelentetésének a joga, a terjesztésbe való beavatkozás lényegében kellő eszközként szolgált a nyomásgyakorlásra.³³ Ennek tükrében 1921 és 1931 között hozzávetőlegesen 50 lapot tiltottak be hosszabb vagy rövidebb időre.³⁴ Ebből adódóan, ha komolyabb ellenállást tanúsítottak volna az országos lapok, akkor az említett rendelkezések kellő jogalapot szolgáltatott volna arra, hogy komoly következményekkel nézzenek szembe szerzők és a laptulajdonosok.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az objektivitás elve nem érvényesülhetett volna, amennyiben lett volna erre hajlandóság. Amint arról még a későbbiekben még szó lesz, az osztrák–magyar határmegállapító bizottságról szóló sajtóbeszámolóknál egyértelműen a politikai narratívák domináltak a szakmai érvek prezentálásával szemben, sőt esetenként a politikai narratíváknak hitelessége is kétségbe vonható a korabeli forrásoknak a tükrében. Tehát a vizsgált időszakban, de facto nem létezett a magyar sajtószabadság,³⁵ azonban nem is volt teljesen korlátozva, hiszen megvoltak azok a határok, amelyeken belül a ténytudás vagy az objektivitás elve megvalósítható lett volna. Ezt bizonyítja az is, hogy a munkásság lapjának számító, ellenzéki Népszava³⁶ nem közölte a kormányzati propagandát az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenységéről. Tehát szűkre szabottan, de megvoltak a keretek a tények szakmai prezentálására, hiszen 1922 előtt és 1938 után is volt sajtócenzúra, amely sokkal szigorúbb kontrolt jelentett.³⁷ Sok lapnál maga a hír műfaja is összemosódott a publicisztikával, ami megakadályozta, hogy az olvasó a saját értékítélete és meggyőződése alapján tegyen megállapításokat az osztrák–magyar határhúzás eseményeivel kapcsolatban. Az országos lapok hozzáállása nem feltétlenül abból következett, hogy tartottak a kormányzati retorziótól, hanem abból, hogy elkötelezettek voltak a külpolitikai törekvések megvalósítását illetően. Feláldozták az objektivitást és az újságírás alapvető elveit a revízió oltárán, kiszolgálva a kormányzat külpolitikai irányelveit. Összességében tehát elmondható, hogy ugyan a korlátlan véleménynyilvánításra nem volt lehetőség, de ahhoz minden feltétel adott volt, hogy hiteles és következetes beszámolók jelenjenek meg az osztrák–magyar határmegállapító bizottság

³³ Klein Tamás: *Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához I. (1919–1931)* = In *Medias Res* 2012/2. 182–198. p. itt 189. p. <http://real.mtak.hu/108596/1/media-tudomany-adalekok-a-horthy-korszak-sajtorendeszeti-szabalyozasahoz-i-cikk-21.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

³⁴ Varga Balázs: *Az 1921. évi nyugat-magyarországi felkelés a korabeli országos sajtóban.* = *Vasi Szemle* 2022./különszám 6-27. p. itt 8. p.

³⁵ Varga, 2022. 8.p.

³⁶ Néhány példa a Népszava beszámolóiból: Népszava: 1922. 07. 22. 8.p. Népszava: 1922. 05.28. 8.p. Népszava: 1922. 11. 17. 5.p.

³⁷ Paál, 2012. 8.p.

tevékenységéről. Ezzel szemben a korabeli magyar sajtó mégis egy alternatív valóságot teremtett.

4. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság

A háborút követő békerendezés számos speciális feladatkörrel felruházott bizottságot hívott életre annak érdekében, hogy az békeszerződésben foglaltakat gyakorlatban is végrehajtsák. Ezek a nemzetközi összetételű bizottságok bizonyos kérdésekben széles döntési jogkörökkel rendelkeztek. Az osztrák–magyar határvitában két ilyen bizottság létezett: az egyik a nemzetközi összetételű soproni katonai misszió volt, amely a területátadás előkészítésével foglalkozott, a másik pedig a szintén nemzetközi összetételű határmegállapítóbizottság. A trianoni békeszerződés 29. pontjának értelmében a Nagykövetek Tanácsa 1920. július 22-én előírányozta az osztrák–magyar határ megállapítására szánt bizottság felállítását.³⁸ Egy évvel később 1921. július 27-én a testület megtartotta az alakuló ülését Grazban, ahol a magyar fél részéről Keresztes Artúr ezredes volt jelen.³⁹

A grazi alakuló üléséről a magyar sajtó is beszámolt. Kezdetben az országos lapok még nem tulajdonítottak nagy jelentőséget a határmegállapító bizottság munkájának. A nemzetközi realitásoknak megfelelően inkább kisebb határkiigazítást, nem pedig nagyobb arányú revíziót vártak. Ennek megfelelően 1921-ben gyakorlatilag az alakuló ülés volt az egyetlen olyan hír, amely az újságokban megjelent. A magyar sajtót akkoriban a soproni népszavazás előtti diplomáciai kötérlhúzás és a népszavazás remélt sikere dominálta a nyugat-magyarországi kérdésben. Általában egy-egy kishír született az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkájáról, de ezek sem kaptak helyet minden napilap hasábjain.⁴⁰ A népszavazást követően a nemzetközi összetételű bizottság munkája legközelebb 1922. januárjában került ismét a sajtó látókörébe. A sikeres revízió mámorát januárban ceremónia övezte, ahol természetesen az osztrák–magyar határmegállapító bizottság, magyar delegációjának a vezetője báró Villani Frigyes is részt vett. Villani a bizottság tevékenységéről kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy a munka folyik, és bízik benne, hogy „*megjavíthatják azt a határt, a mely lényegesen korrektúrára szorul.*”⁴¹ Az 1920. július 22-én a Nagykövetek Tanácsa által meghatározott

³⁸ Murber Ibolya: *Grenzziehung zwischen Ver- und Entflechtungen. Eine Entstehungsgeschichte Deutsch-Westungarns und des Burgenlandes*. Wiesbaden, 2021. 90. p.

³⁹ Villani, 1923. 34. p.

⁴⁰ Friss Ujság: 1921.07.23. címlap, Budapesti Hirlap: 1921.07.23. 6.p., Jövő: 1921.07.23.2.p. Nemzeti Ujság: 1921. 07.30. címlap

⁴¹ Az Ujság: 1922. 01.03. 4.p.

„Általános utasítások”⁴² értelmében kötelezték a határmegállapító bizottságokat, hogy a békeszerződésben megfogalmazottakat a legnagyobb pontossággal hajtsák végre. Az utasítás azt is tartalmazta, hogy vegyék figyelembe a közigazgatási határvonalakat és a helyi gazdasági érdekeket, ám hagyják figyelmen kívül a vallási, nemzetiségi és a nyelvi szempontokat. Amennyiben mégis szükség van változtatásra, annyiban csak egyhangú határozat elfogadható, amire nem sok esély mutatkozott.⁴³ Az 1921. június 3-án kiadott pótutasítások értelmében a határmegállapító bizottság javaslatot tehetett a határmódosításra azokon a tereppontokon, ahol a határ nem felelt meg a néprajzi vagy gazdasági adottságoknak. Ha a módosítás mértéke túllépte a bizottság hatáskörét, akkor annak engedélyeztetése érdekében a Népszövetség Tanácsához kellett fordulni,⁴⁴ ahogy erre sor is került. Villani nyilatkozatának volt egy reménykeltő mondata: „remélem, hogy a békeszerződési kísérőlevél alapján eredményeket fogunk elérni.”⁴⁵

5. A trójai faló: Millerand-kísérőlevele

A Millerand-levél, az osztrák–magyar határhúzás során a sajtóban legtöbbet emlegetett dokumentum és hivatkozási pont volt. Az országos lapokban a francia miniszterelnök elhíresült kísérőlevéllel kapcsolatban gyakran egymásnak ellentmondó információk jelentek meg, amelyek, számos ponton nem állják meg a helyüket. 1920. májusában Londonban a békeszerződés-tervezet mellékletként csatoltak egy levelet, amelyet az akkori francia miniszterelnök Alexandre Millerand jegyzett.⁴⁶ Ebben a levélben az állt, hogy Magyarország határai bizonyos mértékben megváltoztathatók, és a francia kormányfő erre ígéretet is tett. Emellett a levélben elismerte, hogy a trianoni határok nem minden esetben felelnek meg különböző gazdasági vagy néprajzi szempontoknak. A francia kormányfő úgy fogalmazott, hogy a békedelegációk számára átadott békefeltételek végesek, és a határmegállapító bizottságoknak kiadott utasítások jelzik az engedmények „végső határát.”⁴⁷ Millerand kisebb mértékű határkiigazításról és nem nagyobb mértékű revízióról beszélt. Ezt támasztja alá az osztrák–magyar határkijelölő bizottság elnökének az értelmezése is, amely szerint van

⁴² Villani, 1923. 39. p

⁴³ Villani, 1923. 39.p.

⁴⁴ Villani, 1923. 39-40.p.

⁴⁵ Az Ujság: 1922.01.03. 4.p.

⁴⁶ Romsics Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Budapest, 2001. 198-199.p.

⁴⁷ Zeidler Miklós: A Millerand-levél = Rubicon online, 2014. 6. sz. <https://rubicon.hu/cikkek/a-millerand-level>
Utolsó letöltés: 2022.12.06.

lehetőség valamely határmenti települést visszacsatolni Burgenlandból Magyarországhoz, azonban olyan mértékű változtatás nem megengedett, amely felülírná a Párizsban meghúzott határvonalat.⁴⁸

Ezzel szemben a *8 Órai Újság* hasábjain megjelent egy parlamenti beszámoló, ahol Bethlen István miniszterelnök Nyugat-Magyarországra vonatkozó expozéjában arról beszélt, hogy Millerand-levelét a trianoni békeszerződés „*integráns részének*”⁴⁹ tekintik, amelyet az abban lefektetett ígéretek és elvek ellenében írtak alá.⁵⁰ Bethlen állítása korántsem volt helytálló, hiszen a világháborút követő zűrzavaros időszakból való kilábalás első lépése az volt, hogy egy olyan politikai erő vegye kezébe az irányítást, amelyet az antanthatalmak elfogadnak. Márpedig az antant csak olyan politikai vezetést fogadott el, amely garanciát vállalt a békeszerződés ratifikálásra. Ebből adódóan Simonyi-Semadam Sándor kormánya nem volt abban a helyzetben, hogy bármilyen feltételt szabjon. Tehát Bethlen tudatosan túlbecsülte, túldimenzionálta a magyar diplomácia mozgásterét, amikor a Millerand-levelet garanciának és az antant adósságaként értelmezte. Mindezen állításokat a magyar sajtó egyetlen orgánuma sem kezelte kritikusan. Az országos lapok nem „mint a negyedik hatalmi ág”, a kormányzat ellenőreként léptek fel, hanem annak szócsövévé váltak a határmegállapítást érintő külpolitikai kérdésekben is.

Az *Új Nemzedék* 1922. áprilisában közölt cikke jól bizonyítja azt a feloldhatatlan ellentétet, amely a határvizsgáló bizottságok feladatának az eltérő értelmezésére mutat rá. A lap kifejtette, hogy a magyar delegáció részletes dokumentumokat adott át a térségre vonatkozó, kulturális, néprajzi és gazdasági viszonyokról, amely alátámasztotta a trianoni határhúzás igazságtalanságát. Köztudomású, – hiszen Millerand is elismerte – hogy a dokumentáció átvizsgálása bizonytalanná tette volna a már régóta áhított békekötés időpontját. Ezért (is) született meg a Millerand-jegyzék arról, hogy a Trianonban meghúzott határok nem minden esetben felelnek meg a gazdasági vagy a néprajzi szempontoknak. A lap szerint a kísérőlevél jogilag csak ideiglenes határokat jelölt ki, és a magyar parlament annak szellemében iktatta törvénybe a rendelkezést, hogy az „*ántánt a területi, kérdést egyelőre nyílt kérdésnek ismerte el.*”⁵¹ Az *Új Nemzedék* szerint pont ezért hárult óriási feladat a határvizsgáló bizottságokra, hiszen nekik kell érvényre juttatni az elmaradt ígéreteket.⁵² A cikk utóbbi állítása jól bizonyítja,

⁴⁸ Suba, 2021. 220.p.

⁴⁹ 8 Órai Újság: 1921. 08. 24.3.p.

⁵⁰ 8 Órai Újság: 1921. 08. 24. 3.p.

⁵¹ Új Nemzedék: 1922. 04. 22. 5.p. (dr. Egyed István)

⁵² Új Nemzedék: 1922. 04. 22. 5.p. (dr. Egyed István)

hogy míg a határvizsgáló bizottságok feladata a békeszerződésben megnevezett határok megállapítása volt, addig a magyar diplomácia, a béketárgyalások folytatását látta a levélben, amely pusztán kisebb mértékű határkiigazítást és korántsem a teljes béke revíziójának a lehetőségét hordozta magában.⁵³

1922 májusára a határmegállapító bizottságok befejezték munkájuk érdemi részét.⁵⁴ Az országos lapok beszámolóiban rendre előkerült az, hogy a kísérőlevél milyen szerepet töltött be a tárgyalási folyamatokban. A május–június fordulóján megjelent sajtóbeszámolók már csalódottságról és megtévesztésről szóltak a határvizsgáló bizottságok munkája kapcsán. Sőt a legtöbb országos lap a csalódottságból a támadásba lendült át, továbbra is központi elemként hivatkozva a kísérőlevélre. A *Magyarság* című lap úgy értékelte a testület munkáját, hogy az nem tükrözi a kísérőlevél szellemiségét. Nehezményezte, hogy a bizottságok magyar tagjainak egyszerre kellett a határhúzás igazságtalanságait korrigálniuk, és megvédeniük a trianoni határokat a szomszédos államok további területi igényeitől.⁵⁵ A *Pesti Hírlap* úgy értékelte, hogy a kísérőlevél édesítőként szolgált a békeszerződés „*késérő pirulájára*.”⁵⁶ A lap úgy vélte, hogy Millerand félreérthető sugalmazásokat tett a magyar határkiigazításra vonatkozóan, de a bizottságok munkájának a befejeztével bebizonyosodott, hogy mindez csak „*mézesmadzag*”⁵⁷ volt, amelyből végül „*kötelet fontak a megfojtásunkra*.”⁵⁸ Ennek ellenére a magyar közvélemény – a magyar sajtó félretájékoztatásának is köszönhetően – végig Millerand-kísérőlevélbe vetette bizalmát, amely a lap szerint a „*magyar nemzet ezeréves naivitását*”⁵⁹ és „*képzeldését*”⁶⁰ bizonyítja. A *Pesti Hírlap* úgy véli, hogy a Népszövetség akármilyen döntést hoz, az eredmény „*semmisnek mondható*.”⁶¹ Emellett azt is hangsúlyozzák, hogy „*a határmegállapítás eddigi eredménye nem felel meg a kísérőlevél szellemének*.”⁶² A legtöbb országos lapban a csalódott beszámolók a kísérőlevél kétoldalú értelmezését és az abban megfogalmazott Magyarországra vonatkozó ígéretek be nem tartását nehezményezték.⁶³ A csalódottság mellett, az *Új Nemzedék* megszégyenítésnek, cselfogásnak tartja Millerand-levelét, valamint az olvasók felé szegezte a költői kérdést: „*Tehát a kísérőlevél csak tréfa*

⁵³ Zeidler Miklós: A Millerand-level = Rubicon online, 2014. 6. sz. <https://rubicon.hu/cikkek/a-millerand-level>
Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁵⁴ Lásd: Villani, 1923. 54-55.p.

⁵⁵ *Magyarság*: 1922. 05. 28. 5.p.

⁵⁶ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁵⁷ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁵⁸ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁵⁹ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁶⁰ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁶¹ *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁶² *Pesti Hírlap*: 1922. 05. 28. címlap

⁶³ Az Ujság: 1922. 05. 28. 3. p., Ellenzék: 1922. 05. 30. címlap, Budapesti Hírlap: 1922.05.28. 2. p.

volt?”⁶⁴ A levél túlmisztifikálása, feltehetőleg a soproni népszavazás sikerével is összefüggésben volt, hiszen remény adott a megállapított határok megváltoztatására. Fontos hangsúlyozni, az eredeti szándékot tekintve a határvizsgáló bizottságok számára kiadott pótutasítások adta elvi lehetőségek, kimerítették a kísérőlevél tartalmi ígéreteit.⁶⁵ Ennek ellenére még 1922 decemberében is a nyilvánosságot kapott olyan parlamenti felszólalás, ahol egy magyar politikus úgy vélte, hogy „beugrattak bennünket a- békeszerződés ratifikálásába,”⁶⁶ valamint a kísérőlevél „valóraváltása az antant becsületbeli tartozása.”⁶⁷

Annak ellenére, hogy az országos lapokban legtöbbször a határkorrekció lehetőségét előirányzó mondatokat emelték csak ki a kontextusából, Millerand azt is hozzátette, hogy ebben, az erre vonatkozó igény esetén a Népszövetséghez kell fordulni.⁶⁸ Ahogy a finn történész Mari Vares fogalmazott a „*Nemzetek Szövetségének a szerepe az Ausztria és Magyarország közötti határ meghatározásában a trianoni szerződés kísérőlevelén alapult, amelyben (a Népszövetség) a ratifikációt követően helyi szinten felhatalmazást kapott a határok ártértékelésére.*”⁶⁹ Mint utólag kiderült a Millerand-levél túldimenzionálása és a sajtó tudatos félrevezetése taktikai hibának bizonyult. A kísérőlevélről harsogó magyar sajtó beszámolóit az „új nemzetközi rend”⁷⁰ trójai falovának bizonyultak. Bár a cél a határkorrekcióra vonatkozó ígérek érvényesítése volt, Millerand a legfelsőbb döntéshozót, a Népszövetséget is megnevezte. Mivel a magyar sajtó kiindulási pontként, úgymond tárgyalási alapként tekintett a kísérőlevélre, ezáltal a magyar közbeszédben a határkorrekció mellett a vitás kérdésekben eljáró Népszövetség döntőbíró szerepét is legitimálta. Ez azonban akarva-akaratlanul is együtt járt a geopolitikai realitások figyelembevételével, a határhúzás tekintetében Magyarországnak kijáró szűkre szabott mozgástér kényszerű elfogadásával, amit a kormány és a sajtó intenzív revíziós diskurzussal igyekezett ellensúlyozni.

⁶⁴ Uj Nemzedék: 1922.06.04. 5. p.

⁶⁵ Villani, 1923. 39-40.p.

⁶⁶ Szózat: 1922. 12. 22. 2.p.

⁶⁷ Szózat: 1922. 12. 22. 2.p.

⁶⁸ Zeidler Miklós: A Millerand-levél =Rubicon online, 2014. 6. sz. <https://rubicon.hu/cikkek/a-millerand-level> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

⁶⁹ Mari Vares: *The Question of Western Hungary / Burgenland 1918-1923. A Territorial Question in the Context of National and International Policy.* Jyväskylä, 2008. 49. p. (fordítás) <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18550/1/9789513930998.pdf> Utolsó letöltés: 2022.11.05.

⁷⁰ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

6. Gazdasági és etnikai-nyelvi tényezők és érvek

A békeszerződés óta a magyar diplomácia legfontosabb érvei az igazságtalannak vélt határhúzás ellen gazdasági és társadalmi jellegűek voltak. A magyar békedelegáció már a trianoni békeszerződés aláírását megelőzően különböző gazdasági, néprajzi és politikai érvek sokaságát gyűjtötte össze annak érdekében, hogy megakadályozzák Magyarország túlzó megcsonkítását.⁷¹ Ez nem volt másképp a határvizsgáló bizottságokról szóló sajtóhírek esetében sem. Az *Új Nemzedék* szerint a Magyarország számára káros gazdasági és etnikai helyzet bizonyítása, bizonytalanná tette volna a már régóta áhított békekötés időpontját, ezért a határvizsgáló bizottságok feladata maradt beteljesíteni mindazt, amit Párizsban korábban nem sikerült. Az osztrák–magyar határvizsgáló bizottság magyar tagjai ennek érdekében a velencei egyezményre, a Millerand-levélre és a bizottságok számára kiadott pótutasításokra hivatkoztak.⁷² Villani beszámolója szerint, az osztrák–magyar határmegállapító bizottság megalakulása után 192. augusztusában összeállt a magyar küldöttség Budapesten, és elkezdték összegyűjteni a Nyugat-Magyarországra vonatkozó legfontosabb dokumentumokat.

Villani megítélése szerint a nemzetközi összetételű bizottság magyar tagjai hátrányos helyzetben voltak. 1921 októberében a magyar tagok Sopronba érkeztek, és megkezdtek az ott tevékenykedő antant katonai bizottsággal az egyeztetést. Villani jelentése szerint annak ellenére, hogy az antant képviselői már régebb óta a térségben tartózkodtak, sem néprajzi sem gazdasági ismeretekben nem bővelkedtek. Ennek kiküszöbölésére igyekeztek szóbeli előadásokkal és az összegyűjtött anyagok prezentálásával bizonyítani, hogy indokolt lenne – a Millerand-levéllel összhangban – a határkiigazítás, hiszen szoros kapcsolat fűzi Burgenlandot Magyarországhoz. Villani emlékei szerint az antant képviselők esetében megértéssel találkoztak, addig az osztrák tagok elutasították a magyar javaslatokat. Az osztrák–magyar határkijelölő bizottság 1921 szeptemberében tartott plenáris ülésén azt a határozatot hozta, hogy a két érdekelt fél nyújtson be a bizottság számára javaslatokat az érintett területekre vonatkozóan.⁷³ Az érdekelt felek javaslatainak a meghallgatására, a helyszíni kiszállások, az összegyűjtött dokumentumok, valamint a szakértők meghallgatása után került sor. Annak eredményeit 1922. március 30-án André Jocard a bizottság francia elnöke személyesen továbbította Párizsba a Nagykövetek Tanácsának a titkárságára.⁷⁴ Az osztrák–magyar

⁷¹ Juhász Gyula: *Magyarország külpolitikája 1919-1945*. Budapest, 1988. 60. p.

⁷² *Új Nemzedék*: 1922. 04. 22. 5.p. (dr. Egyed István)

⁷³ Villani, 1923. 37-40.p.

⁷⁴ Villani, 1923. 51. p., 53-56. p.

határvizsgáló bizottság javaslatait 1922. májusban terjesztették (volna) a Népszövetség elé. A Nagykövetek Tanácsa azonban nem küldte el időben a határozatokat a Népszövetség számára, így nem tűzték májusban napirendre a kérdést. Villani jelentéséből tudjuk, hogy amennyiben az osztrák kormány nem élt volna a fellebbezés jogával, annyiban az „*Általános Utasítások*”⁷⁵ értelmében a bizottsági határozat végrehajtandó lett volna. Ebben az esetben a Népszövetség Tanácsának a jóváhagyása pusztán formalitás lett volna. Ugyanakkor a velencei egyezmény nem csak kötelezte Ausztriát a határhúzó bizottság határozatának az elfogadására, hanem biztosította a fellebbezés jogát is számára abban az esetben, ha a bizottság döntésével nem értene egyet. Az utóbbi esetben fellebbezhet a Népszövetség Tanácsához, azzal a feltétellel, hogy annak döntését már kötelező érvényűnek tekinti. Azzal, hogy az osztrák kormány élt a fellebbezés jogával a velencei egyezményben módosított pótutasítások értelmében, a Népszövetség Tanácsa döntőbíróként járt el a kérdésben.⁷⁶

A magyar sajtó csak néhány gazdasági-infrastrukturális érvet osztott meg az olvasóival annak ellenére, hogy ennél jóval több adattal rendelkezett a szakértői bizottság. Ilyen volt például Kőszeg/Güns esete is. A város a környék egyik piaci központja volt, amelytől több települést is Ausztriához csatoltak, mindez jelentős gazdasági károkat okozott a kőszegieknél. A város lakói ez ellen memorandumban is tiltakoztak. A Pinka-völgyi települések esetében is hasonló volt a helyzet, amelyek gazdasági egységet képeztek Szombathellyel. 1912-ben még egy vasutat is terveztek erre a környékre Szombathelyről kiindulva, azonban a háború megakadályozta ennek a megépítését. Északon a Hansági-főcsatornának a környéke mellett pedig vízrajzi érvek szóltak. A bizottsági javaslat Pamhagen/Pomogy község Magyarországhoz történő visszacsatolását tartalmazta a pomogyi zsilip vízsszabályozó funkciója miatt.⁷⁷ Azonban az ilyen típusú gazdasági érvek csak néhány esetben bizonyultak hatékonynak. A *Budapesti Hírlap* arról írt, hogy a Pinka völgyi települések „*Szombathely város közvetlen körzetébe tartoznak*,”⁷⁸ valamint arról, hogy a Hansági-főcsatorna északi részén lévő települések abban az esetben, ha Ausztriánál maradnak gazdasági pusztulásra lennének ítélve.⁷⁹ A sajtóban ennél mélyebben nem elemezték, hogy milyen érvek szólnak a megnevezett területek Magyarországon maradása mellett. Ugyanúgy a *Pesti Hírlap* novemberben megjelent

⁷⁵ Villani, 1923. 39. p.

⁷⁶ Villani, 1923. 39-40. p., 54-56. p.

⁷⁷ Kolnhofer Vince: *A Gradistyei horvátok és a Magyar-Osztrák határkijelölés*. Doktori disszertáció (PhD) <https://idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kolnhofervincephd.pdf> 93. p. 103. p. 110. p. Utolsó letöltés: 2022.10.01.

⁷⁸ Budapesti Hírlap: 1922. 05. 28. 2. p.

⁷⁹ Budapesti Hírlap: 1922. 05. 28. 2. p.

írásából sem kaptak az olvasók választ ezekre a kérdésekre. Szükszavúan nyilatkoznak arról, hogy „*vissza kell adni Magyarországnak Pomogy községet és a Hanság-csatorna egy részét.*”⁸⁰ Kőszegre vonatkozóan azt írták, hogy „*ötszáz lépésnyire van a trianoni vonal, mely a várost minden erdejétől és környékétől megfosztja.*”⁸¹ A Pinka-völgyi települések esetében annyit közöltek, hogy hány települést javasoltak visszacsatolni Magyarországhoz.⁸² A gazdasági-etnikai/nyelvi szempontok melletti érvek csak elvétve, és akkor is csak felszínes szakmai megvilágításban jelentek meg az országos lapokban. Mindezek összefoglalására jó példa a Sopron-hegység lábánál fekvő, Ritzing/Récényben található Ilona-akna is. Brennberg/Brennbergbánya Magyarország egyik legkorábbi bányája volt, ahol először alkalmaztak gőzgépet a vízszivattyúzás miatt.⁸³ A trianoni békeszerződés Ödenburg/Sopront és Brennbergbányát is Ausztriának ítélte oda. Csakhogy az 1921. decemberében tartott népszavazást követően Magyarországon maradhattak.

A határvonal azonban itt is jelentős gazdasági kihívások elé állította a Magyarországon maradt települést, hiszen a hozzá közvetlenül kapcsolódó szomszédos település Récény és az Helenenschacht/Ilona-akna már Ausztriához kerültek.⁸⁴ Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság eredetileg Magyarországnak ítélte volna az Ilona-aknát, ezt a döntést azonban osztrák fellebbezésre a Nagykövetek Tanácsa később felülbírált.⁸⁵ A beszámolókból kiderül, hogy Magyarország a bányászati jogokat 1963-ig kapta meg, de az akna területe már Ausztriához került. Habár a bánya és a hozzá kapcsolódó Ilona-akna a határhúzás egy vitára okot adó helyszíne volt, a korabeli sajtóorgánumok rendkívül csekély szakmai érvet osztottak meg ezzel kapcsolatban. Szakmai érvek ismertetésére csak a bizottság december 19-i záró ülése előtt három nappal került sor, és akkor is csak az *Új Nemzedék* és az *Új Barázda* olvasói voltak abban a szerencsés helyzetben, hogy bővebb tájékoztatásban részesültek. A lap a Magyarország számára kedvezőtlen döntés mellett arról is beszámolt, hogy már 160 éve bányásznak itt szén Magyarországról. A két beszámoló szerint bár az Ilona-akna még segédaknának minősül, pár éven belül akár 30 vagon tonna szén kitermelésre kerülhet, amely az ország szénellátásának a szempontjából egy jelentős mennyiségnek számít.⁸⁶

⁸⁰ Pesti Hirlap: 1922. 11. 01. 2. p.

⁸¹ Pesti Hirlap: 1922. 11. 01. 2. p.

⁸² Pesti Hirlap: 1922. 11. 01. 2. p.

⁸³ Bacsa Gábor: *A brennbergi „Ilona akna” elvesztése* = Honismeret 2000/3. 22-28. p. itt 25 p.
https://epa.oszk.hu/03000/03018/00154/pdf/EPA03018_honismeret_2000_03_022-028.pdf Utolsó letöltés: 2022.12.07.

⁸⁴ Récény (Ritzing) – Ilona-akna. <https://www.elmenynektek.hu/burgenland-receny-ritzing-ilona-akna/> Utolsó letöltés: 2022.12.07.

⁸⁵ Bacsa, 2000. 22-25.p.

⁸⁶ Új Nemzedék: 1922. 12. 16. 5. p., Új Barázda: 1922.12. 16. 2.p.

Összességében megállapítható, hogy a magyar sajtó nem tulajdonított nagy jelentőséget, a szakmai érvek bemutatásának, nem kívánta ezzel az olvasóit terhelni. Míg a magyar delegáció és a határvizsgáló bizottság munkájában a szakmai szempontok, azaz a különböző gazdasági, néprajzi és infrastrukturális érvek ütköztetése volt a jellemző, addig a magyar sajtóban a szakmai szempontok jóval kevesebb hangsúlyt kaptak. Az újságok inkább a politikai és morális érveket hangsúlyozták a revízió érdekében. Az osztrák–magyar határvizsgáló bizottság munkája során, a magyar sajtóban csak akkor számoltak be részletesen konkrét helyszínek, gazdasági, néprajzi vagy infrastrukturális jellemzőkről, amikor a bizottság a javaslatát a Népszövetség elé terjesztette. Az országos lapok többsége azonban, még ekkor sem tartotta fontosnak, hogy tájékoztassák a közvéleményt a megfogalmazott szakmai érvekről.

7. Ellenségképek és az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenysége

7. 1. Az ellenségképek változása a „Nagy háború” után

A háborút követő összeomlás után az egyik válságból a másikba sodródott az ország. Különböző hatalmi csoportosulások vetélkedésével és agitációival járt együtt a lassú konszolidáció. Rövid életű rendszerek egy éven belül többször is váltották egymást, amelyek után a bosszú és a korábbi klientúrával való leszámolás járt együtt. A monarchia felbomlását követően az ellenségképek folyamatosan átalakultak Magyarországon. Különböző időben, különböző szinteken kapott szerepet az aktuális rivális démonizálása. Az egyik ilyen szint a meglévő országhatárokon belül volt megtalálható. A háborút követően felülről irányított ellenségképgyártás klasszikus példája Kun Béla tanácsrendszeréhez kötődik, amely a kommunista osztályellenségek mellett az osztrákpárti alanyokat is célba vette. A mindössze 133 napig tartó proletárdiktatúra után, 1919 augusztusa új mérföldkövet jelentett a politikai életben. A tanácsrendszert leváltó új, jobboldali-konzervatív hatalmi berendezkedés első célja a korábbiakhoz hasonlóan a belső ellenség megsemmisítése volt. A korábbi üldözökből üldözöttek lettek, amely nemcsak, hogy kiegészült az antiszemitizmussal, hanem össze is mosódott vele. Ez abból adódott, hogy a Tanácsköztársaság működtetésében, kiszolgálásában

a zsidók aránya jelentős volt. Az úgynevezett „judeobolsevizmus”⁸⁷ a jobboldali politizálás kedvelt diskurzusa volt, azonban a zsidóság baloldali szerepvállalása korántsem a zsidóság univerzális összeesküvésének tudható be. Bár a 19. század végén a politikai térben jelentősen javult a zsidósághoz való viszonyulás, a mindennapokban az elfogadás nem volt maradéktalan. A beilleszkedési nehézségekkel küzdő zsidók egy része – főleg az elutasítás miatt – a többségi társadalomba, fogékonyabbá váltak a baloldali radikalizmusra. Az internacionalizmus rendkívül vonzó volt azoknak a fiataloknak, akik sem zsidónak, sem magyarnak „nem lehettek elég jók” a korabeli társadalom számára.⁸⁸ A jobboldali kurzus azonban általánosítva, az egész zsidóságot bűnbakká formálta. A másik csapásirány a zsidó-bolsevik nemzetellenes retorika mellett, az elszakadást támogató szereplők, nyelvi-etnikai kisebbségek ellen irányult. Nyugat-Magyarországon az ausztriai csatlakozást támogató személyek tartoztak ebbe a csoportba, őket a vörös- és a fehér terror célkeresztjében is ott voltak.

A bizonytalan politikai légkört 1920 után felváltotta a lassú belpolitikai konszolidáció időszaka. A bolsevizmus veszélye kimúlni látszott Magyarországon. Eközben az antanthatalmak az illegitim kormányok és politikai rendszerek bukása után legitimálták az új keresztény-konzervatív kurzust, amely a hazai és a nemzetközi viszonylatban is elfogadásra talált. Mindez nem csak hatalommal, hanem rendkívül nagy felelősséggel is járt egy olyan szenzitív helyzetben, amikor mindenfajta túlzás nélkül az ezeréves magyar állam a legnagyobb csapását kellett szentesíteni a Trianoni kastélyban. Mindez mégsem sarkalta önmérsékletre a keresztény-konzervatív kurzust, helyette inkább emelte a tétet saját maga számára azzal, hogy a revízió délibábját fenntartotta, és egyfajta küldetésként a zászljára tűzte. Ezt a fajta retorikát a velencei jegyzőkönyv⁸⁹ alapozta meg, amelynek a legfontosabb következménye Sopron és a város környékéről szóló sikeres népszavazás volt. Ez volt az első – és békés úton az utolsó – alkalom, amikor a keresztény-konzervatív kurzus jelentős mértékben érvényesíthette az irredenta elképzeléseit.⁹⁰ A soproni siker bizonyította, hogy a trianoni békeszerződés felülbírálnak, ami a magyar közvélemény szemében is felértékelte a rendszert, amely reményt adott egy megalázott nemzet számára a történelmi határok visszaállítására. A revízió vágya az osztrák–magyar határkérdést is jelentősen befolyásolta, csak hogy annak a sikertelensége már

⁸⁷ Csunderlik Péter: A „judeobolsevizmus vörös tengere.” = Mozgó Világ, 2020. 6. sz.
<https://mozgovilag.hu/2020/07/02/csunderlik-peter-a-judeobolsevizmus-voros-tengere/> Utolsó letöltés: 2022.12.15.

⁸⁸ Csunderlik Péter: A „judeobolsevizmus vörös tengere.” = Mozgó Világ, 2020. 6. sz.
<https://mozgovilag.hu/2020/07/02/csunderlik-peter-a-judeobolsevizmus-voros-tengere/> Utolsó letöltés: 2022.12.15.

⁸⁹ Tóth, 2020. 130.p. 222. p.

⁹⁰ Tóth, 2020. 148. p.

jóval kevésbé lett volna vállalható a konszolidálódó keresztény-konzervatív kurzus számára. Nagyon hamar bebizonyosodott, hogy a legkedvezőbb helyzetben lévő⁹¹ nyugati határvonal esetében is csak jelentéktelen kiigazítás jöhet szóba. A magyar sajtó időben elkezdte felépíteni az új ellenségképet a magyar közvélemény számára. A démonizálás ezúttal új szintre lépett, hiszen a határon kívüli, az antanttal kollaboráló Ausztria került nemzetellenes pozícióba. Ez az osztrák ellenes diskurzus régire nyúló hagyományokra tekint vissza, gondoljunk csak a kuruc-labanc ellentétre, 1848–1949-re, vagy a több évszázados Habsburg-ellenességre. Az új Ausztriával, az Osztrák Köztársasággal szembeni ellenségképgyártás 1918 novemberében kezdődött, amikor nyugati szomszédunk hivatalosan is kinyilvánította igényét a nyugat-magyarországi megyék többségében németlakta területeire,⁹² az Ausztria-ellenes kép azonban az osztrák–magyar határhúzás során átalakult. Ennek legfőbb oka az volt, hogy a korábbi internacionalista-bolsevik retorika 1920-tól Ausztriában is elveszítette az aktualitását. Hiszen nem csak Magyarországon bukott meg a proletárdiktatúra, hanem a kommunistának titulált szociáldemokraták Ausztriában is kiszorultak a kormányzati hatalomból. Az Ausztria-ellenes hangulat fenntartása érdekében az idejétmúlt antibolsevik-antiszemita retorikát új köntösbe kellett öltöztetni, amely megfelelő alanyként szolgál a népharag és a határhúzásból adódó csalódottság levezetésére.⁹³

7. 2. Új körülmények, új ellenségkép

A tanácsköztársaság bukása után különböző jobboldali politikai csoportosulások küzdöttek azért, hogy melyikük töltsen ki a bolsevikok által hátrahagyott hatalmi űrt. Végül a nemzetközileg is elfogadott keresztény-konzervatív kurzus kapott lehetőséget az ország irányítására. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkájáról szóló sajtóbeszámolókból kiszorult mind az antibolsevik mind az antiszemita retorika. Utóbbira jó példa *Az Ujság* című lapban készült rövid interjú, amelyet Villáni Frigyes, az osztrák–magyar határmegállapító bizottság magyar delegációjának a vezetőjével készítettek. A lap számos kérdés mellett a határhúzás mögött húzódó zsidókérdésre is kíváncsi volt. A magyar kormány által kinevezett diplomata miután közölte, hogy nincs zsidókérdés, és így folytatta: „Megkülönböztetést nem ismerünk. Mindegy, zsidó vagy keresztény. Itt csak magyarok voltak,

⁹¹ Tóth, 2020. 75.p.

⁹² Tóth, 2020. 51-52. p

⁹³ Murber, 2021. 93.p.

vannak és maradnak.”⁹⁴ Amint arról már korábban szó volt, az osztrák–magyar határhúzást alapvetően a Millerand kísérőlevelére való hivatkozás dominálta. Mindez nem jelenti azt, hogy a közbeszéd kevésbé radikalizálódott volna, annak csak a tartalma mutatott jelentősebb változást. Az ellenségképek akkor kerültek középpontba, amikor a kormányzatnak érezhetően külpolitikai kudarcra kellett számolnia. Ez általában valamilyen döntést megelőző helyzetben vagy után volt jellemző. Ausztria az első jelentősebb pellengérre állítása az osztrák–magyar határmegállapítás során 1922. márciusára datálható. Ekkor történtek a testület részéről a helyszíni kiszállások, valamint a nemzeti delegációk javaslattételei a bizottság felé. A helyszíni terepszemlére a Moson vármegyei szakaszban 1922. március 2–3-án, míg a Vas vármegyei régióban március 8–12. között került sor.⁹⁵ Annak ellenére, hogy több helyen puszkaporossá vált a hangulat, a magyar sajtó nem tulajdonított ezeknek jelentőséget. Egyedül a *Magyarság* című lapban olvashatunk „A határkiigazító bizottság tapasztalatai a magyar-osztrák határon”⁹⁶ címmel egy beszámolót egy helyszíni szemléről. Az alcímbe szerint a magyar fél „előkelő magatartást”⁹⁷ tanúsított, míg az osztrákok terrort alkalmaztak az idegen uralom miatt az elkeseredett mosoniakkal szemben. A lap beszámolója több helyszínt is megemléltett például Andau/Tarcsa, Wallern im Burgenland/Valla, Tadten/Tétény és Pomogy községeket, ahol a nép „várva várta a bizottságot.”⁹⁸ A cikk szerint a „nép torkig van az osztrák felszabadítással”.⁹⁹ A térségben osztrák ellenes hangulata miatt a megszálló osztrák hatóságok komoly erőfeszítéseket tettek azért, hogy az ő véleményük legyen meghatározó az osztrák–magyar határmegállapító bizottság előtt. A szerző meg is említett egy ilyen esetet miszerint, a delegációk érkezése előtt a felfegyverzett osztrák csendőrök ún. „műnép”¹⁰⁰ mögé szorították, a magyarpárti tömeget, így amikor a delegációk autói megjelentek a faluban, akkor a „műnép”¹⁰¹ „Hoch Oesterreich!”¹⁰² kiáltását hallották, a mögöttük nyomorgó magyarpárti tömeg szölamáival szemben. A cikk szerint az osztrákok manipulálják az eseményeket, hiszen a delegációk elé küldött képviselő nem tudott választ adni kérdőíveket firtató kérdésekre. Ekkor a tömeg hangosan sikkasztással vádolta a tisztviselőket, bizonyítva a valódi néphangulatot.¹⁰³ Az osztrákok hasonló megnyilvánulásairól Villani is beszámolt. A diplomata szerint a helyi

⁹⁴ Az Ujság: 1922.01.03. 4.p.

⁹⁵ Villani, 1923. 51-52. p.

⁹⁶ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

⁹⁷ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

⁹⁸ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

⁹⁹ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

¹⁰⁰ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

¹⁰¹ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

¹⁰² Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

¹⁰³ Magyarság: 1922.03.05. 5. p.

hatóságok igyekeztek a lehető legkeményebb fellépést alkalmazni azok ellen, akikről azt feltételezték, hogy a magyar érdekeket fogják képviselni a bizottság érkezésekor. Villáni szerint feloszlatták a magyarpárti képviselő-testületeket és osztrákpárti alanyokat neveztek ki a helyükre. A diplomata jelentésből azonban az is kiderül, hogy a magyar delegációnak mindenhol sikerült rámutatni ezekre a visszásságokra.¹⁰⁴ Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy nem csak az osztrák, hanem a magyar hatóságok is igyekeztek mindent megtenni annak érdekében, hogy a számukra kedvezőtlen véleményüket elhallgattassák. Így történt ez akkor is, amikor Luisling/Lovászd és Magyarbükkös/Ungarisch Bieling lakói éppen Karácsfa/Hagensdorf im Burgenland és Heiligenbrunn/Szentkút települések meghallgatására igyekeztek, hogy kifejezzék az Ausztriához való csatlakozási szándékukat. Azonban a határátlépéskor a magyar hatóságok tüzet nyitottak a határátkelőkre, amelyet Villáni magyar belügynek, holott a magyar delegáció ennél jóval kevésbé erőszakos osztrák megnyilvánulásokat is jelentett a testület felé.¹⁰⁵ Persze kevésbé erőszakos incidensekre is találunk példát a magyar fél részéről. Szintén az osztrákpárti Lovászd községből szóló beszámoló tanúbizonysága szerint, míg a település német ajkú tagjai a szomszéd faluba mentek misére, addig az ott maradt magyarok nemzeti színekbe öltöztették a falut. Szerencsétlenségükre a bizottság autója eltévedt, így a németek hazaérkeztek mire a diplomaták megtalálták a települést.¹⁰⁶

Ennek ellenére a helyszíni kiszállásokról készült egyetlen beszámoló arról írt, hogy a terrort keresve sem lehetett találni a magyar területeken, valamint a karhatalmi erők sem akadályoznak senkit abban, hogy elmondják a véleményüket szemben az osztrákokkal. Bizonyos településeket tekintve ezen állítás megállja a helyét, azonban hozzá kell tenni, hogy ebben az esetben azokról a községekről lehet szó, ahol alapvetően a magyar vélemény dominált. Azokon a területeken, ahol az osztrákpártiak voltak többségben ott a cikk állítása kétségbe vonható. Kitérnek arra is, hogy a horvát nemzetiségű falvak messze a legnagyobb lojalitást tanúsították a magyar államiság felé. A cikk zárósoraiban azt írják, hogy a helyi lakosság „*festői bandériumokban tüntetett Trianon és a velencei rossz alku ellen.*” Ez utóbbi állítás már csak azért is meglepő, mivel, ha valaki igazán profitálni tudott a velencei szerződésből az pont Magyarország volt. Ebből adódóan kissé paradoxonnak tűnik egy kalap alá venni az alapvetően területgyarapító velencei szerződést, a területeinket elcsatoló trianoni szerződéssel.¹⁰⁷ A *Magyarság* cikke is némileg egyoldalúan közölte az eseményeket, amelyben a magyarokat

¹⁰⁴ Villani, 1923. 52. p.

¹⁰⁵ Kolhofer, 2019. 150. p.

¹⁰⁶ Tóth, 2020. 211. p.

¹⁰⁷ *Magyarság*: 1922.03.05. 5. p.

áldozatnak állította be.¹⁰⁸ Lovászdak község esete plasztikusan mutatta meg,¹⁰⁹ hogy nem csak az osztrákok igyekeztek félrevezetni a határmegállapító bizottságot, hanem a magyarok is jelentősen kivették a részüket a manipulációból, ha kellett akkor fegyvert szegezve a civil hangadókra.¹¹⁰

7. 3. Az indulatok a felszínre törnek

A határmegállapító testület tevékenysége közben nem csökkent a feszültség a két ország között. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság 1921 szeptemberében tartott ülésén megállapodtak arról, hogy az ellenérdekelte delegációk javaslatokat fogalmaznak meg a bizottság számára.¹¹¹ Bár a magyar sajtó egyes helyeken mindössze 50 települést említ,¹¹² azonban a valóságban a magyar delegáció a bizottságtól az Ausztriához csatolt 342 községből 96 település revízióját kérte.¹¹³ Johann Schober osztrák kancellár igyekezett jóviszonyt ápolni Magyarországgal és egyben védeni Ausztria érdekeit. A szorult helyzetben Schober igyekezett a színpad mögött rendezni a szenzitív helyzetet azonban az ügy nyilvánosságot kapott, amely komoly felháborodást váltott ki az osztrák nemzetgyűlésben. 1922. március 9-én osztrák parlamenti képviselők kérdések sorát szegeztek Schober kancellárnak a magyar határkiigazításra vonatkozó igények miatt. Az indulatoktól fűtött disputát Heinrich Mataja keresztényszocialista képviselő még tovább feszítette azzal, hogy kijelentette: pártja mindig elhatárolódott a magyarellenes politikai döntésektől, azonban a jelenlegi helyzet sokkal súlyosabb, hiszen Magyarország külpolitikai igényei a békerendezést is fenyegetik. Mataja arra is kitért a beszédében, hogy Burgenlandban jelenleg nincs olyan község, amely Magyarországhoz szeretne tartozni, ellenben több ezer olyan német él a jelenlegi magyar államhatárokon belül, akik szívesen csatlakoznának Ausztriához. Karl Renner a szociáldemokrata exkancellár odáig ment, hogy felszólalásában megkérdőjelezte a magyarok hitelességét és megbízhatóságát, nem csak a jelenre vonatkozóan, hanem a múltban tanúsított politika miatt is. A soproni népszavazást egyenesen csalásnak minősítette. Hans Schürff képviselő a burgenlandi területeken tapasztalt magyar propagandatevékenységet nehezményezte és az osztrák hatóságok erőtlenségét kifogásolta.¹¹⁴ A forrongó osztrák

¹⁰⁸ Magyarorszag: 1922.03.05. 5. p.

¹⁰⁹ Tóth, 2020. 211. p

¹¹⁰ Kolhofer, 2019. 150. p.

¹¹¹ Villani, 1923. 40. p.

¹¹² Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹¹³ Villani, 1923. 48. p.

¹¹⁴ Tóth, 2020. 210-211. p.

nemzetgyűlésben tapasztalt indulatokat a magyar sajtó magyarellenes megnyilvánulásoknak interpretálta, amely a következő napokban berobbant a köztudatba. Egy nappal a bécsi incidens után 1922. március 10-én a *Pesti Hirlap* „*Határkiigazítási követelésünk Nyugatmagyarországon*”¹¹⁵ címmel számolt be a történetekről. Az alcímben bécsi lapokban megjelent tudósítások miatt az osztrák sajtó gyűlölködő hangvételű megnyilvánulásait kifogásolta a lap. Emellett az ország ellen intézett politikai támadásnak minősítette a történeteket. A cikk nehezményezte, hogy az osztrák sajtó a magyar követeléseket egyetlen szóval jellemzi: „*rablás*.”¹¹⁶ Ezen vádakot költői kérdéssel semlegesíti a lap: „*mióta nevezik rablónak azt, aki a tolvajtól visszaköveteli ellopott jószágának egy részét?*”¹¹⁷ A cikk legfőképpen az aránytalanság miatt tartja érthetetlennek az osztrákok reakcióját, hiszen a „*leggyönyörűbb ősi tartományaik egy részétől fosztotta meg őket a saint germaini békeszerződés*”¹¹⁸ mégis Burgenlandhoz ragaszkodnak leginkább. Ausztria úgy viselkedik, mint egy „*éhes farkashorda*”¹¹⁹, aki elé odadobták a zsákmány egy jelentéktelen részét „*egy olyan ország testéből, amellyel együtt véreztek a világháború szörnyűségei éveiben*”¹²⁰ és azt foggal körömmel védelmezi. A lap tehát Ausztriát árulással vádolta meg.¹²¹

Annak ellenére, hogy Schober igyekezett a nyilvánosság megkerülésével rendezni az osztrák–magyar határra vonatkozó javaslatok tárgyalását a *Budapesti Hirlap* mégis úgy vélte, hogy tudatos politikai szándék és magyarellenesség húzódik ügy nyilvánosságra kerülése mögött, amikor „*hivatalosan jól megszervezett sajtóhadjáratról*”¹²² írt. Ezen állításait azzal magyarázza, hogy Schober pártjának a parlamenti többsége mindössze két szavazatfölnnyel bír, amely állandó bizonytalanságot eredményez, ezért a kancellár a „*hirtelen támadást most ismét pozíciójának megerősítésére intézte*.”¹²³ A cikk hosszan reagál azokra a vádakra, amelyek a magyar propagandatevékenységet firtatják és következetesen tagadja azokat. Ezzel szemben megfogalmazta azt, hogy az osztrákok igenis magyarellenes propagandát folytattak, sőt a manipulációtól, a csalástól és még a terrortól sem riadtak vissza. A hosszas eszmefuttatás végén az utolsó mondat igazolta leginkább az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkájáról szóló beszámolók valóságteremtő jellegét. A határkiigazítás szükségességét igazolni kívánó

¹¹⁵ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹¹⁶ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹¹⁷ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹¹⁸ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹¹⁹ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹²⁰ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹²¹ Pesti Hirlap: 1922.03.10. 3. p.

¹²² Budapesti Hirlap: 1922.03.11. 2-3. p.

¹²³ Budapesti Hirlap: 1922.03.11. 2-3. p.

szerző a következőképpen zárta le a monológiáját: „*Ez a valóság.*”¹²⁴ A *Szózatban* megjelent beszámoló a *Budapesti Hirlaphoz* hasonlóan belpolitikai szálakat vélt felfedezni az ügy kiobbantása mögött. Az alcímbe már tényként rögzítette, hogy „*az osztrákok lármává akarják átterelni a figyelmet belső zűllésükről.*”¹²⁵ Az osztrák parlament felszólalásairól azt írták, hogy „*éktelen kiabálás*”¹²⁶, „*eszenélküli handabandázás,*”¹²⁷ valamint „*műfölgáborodás.*”¹²⁸ A lap azt a következtetést vonta le, hogy Ausztria rendkívül komoly krízissel néz szembe, amelyet ezen a módon próbál levezetni. Ugyanakkor a magyar kormány eddig is eleget tett a kötelezettségeinek és ez után „*sem fogja befolyásoltatni magát a kancsal szomszéd apró ravasz fondorlataitól.*”¹²⁹

7. 4. A „*Bécsi kakaskodás*”

Nem sokkal az osztrák nemzetgyűlésben történtek után, a *Pesti Hirlapban* egy bécsi diákcsoport demonstrációjáról szóló beszámoló jelent meg „*Bécsi kakaskodás*”¹³⁰ címmel. A cikk önmagában azért is érdekes, mivel több mint valószínű, hogy semmilyen hatással nem volt az események alakulására, hiszen a *Pesti Hirlapon* kívül egyetlen másik magyar sajtótermék sem számolt be róla, amely a megmozdulás jelentéktelenségét mutatja. A híradás szerint a körúton (Ring) vonuló bécsi diákok azt skandáltak, hogy „*le a magyarokkal!*”¹³¹ A lap úgy vélte, hogy különösen fájó az, hogy mindezt márciusban teszik, abban a hónapban, amely a magyarok számára a szabadság szimbóluma. A szerző Ausztriáról azt írta, hogy az ország olyan, mint egy „*koldus*”¹³², akit „*nemzetközi közadakozással tartanak föl a hatalmasok.*”¹³³ Ezen sorok mögött a háború utáni Ausztria külpolitikája olvasható ki. Nyugati szomszédunkban komoly ellátási gondok alakultak ki a világháború végére, amelyet Ausztria egyedül képtelen volt megoldani.¹³⁴ Megoszlottak a vélemények az ország jövőjét illetően, és rendkívül kevesen foglaltak állást az önállóság mellett. Lényegében ezt csak a volt birodalmi elit, valamint a katolikus egyház támogatta. A politikusok többsége egyfajta államszövetséget képzelt el

¹²⁴ Budapesti Hirlap: 1922.03.11. 2-3. p.

¹²⁵ Szózat: 1922.03.10. 3. p.

¹²⁶ Szózat: 1922.03.10. 3. p.

¹²⁷ Szózat: 1922.03.10. 3. p.

¹²⁸ Szózat: 1922.03.10. 3. p.

¹²⁹ Szózat: 1922.03.10. 3. p.

¹³⁰ Pesti Hirlap: 1922.03.17. címlap

¹³¹ Pesti Hirlap: 1922.03.17. címlap

¹³² Pesti Hirlap: 1922.03.17. címlap

¹³³ Pesti Hirlap: 1922.03.17. címlap

¹³⁴ Tóth, 2020. 32-33. p.

Németországgal, noha nem csatlósként, hanem egyenrangú partnerként.¹³⁵ Ezek azonban az igények szintjén maradtak, főleg a franciák ellenállása miatt, akik arra ösztönözték az osztrák politikusokat, hogy hagyjanak fel az Anschluss-gondolattal, cserébe a békekonferencia méltányosan veszi figyelembe az önálló életképességhez szükséges gazdasági és területi igényeket.¹³⁶ Az osztrákok mindent meg is tettek annak érdekében, hogy kihasználják a kezükben lévő lehetőséget. Ausztria 1918. novemberi államnyilatkozat részben gazdasági indokokra hivatkozott, amikor megfogalmazta igényét a nyugat-magyarországi területekre. Az egyik legfőbb érv az volt, hogy Bécs élelmiszerellátása megköveteli a nyilatkozatban foglalt területek Ausztriához csatolását.¹³⁷ A *Pesti Hirlap* ezért nevezte – szintén a bécsi tüntetésről szóló cikkben – „koldus” országnak Ausztriát, akit „*állandó aether-oltásokkal, mesterséges légzéssel*”¹³⁸ tartanak életben „*hatalmasok*.”¹³⁹ A bécsi demonstrációról szóló beszámoló felhánytorgatta a közös történelmi múltat. A lap állítása szerint Ausztria mindig is „*négergyarmatként kezelte országunkat*”¹⁴⁰ és most „*évszázados kizsákmányoltjaitól és szolgálótól, jóhiszemű támogatóitól és bajtársaitól*”¹⁴¹ követel területeket, sőt arra kéri az antantot, „*hogy legyen még antantabb hozzánk*.”¹⁴² Ausztria árulásának a súlykolása mellett egy új retorikai elem is megjelent a cikkben, méghozzá Magyarország áldozat szerepe. A tüntető bécsi diákok megmozdulását úgy értékeli a lap, hogy a bécsi „*fiatalság semmi sürgősebbet, nemesebbet nem tud, mint megpökdösni a világháború egyetlen igazi vértanuját, a magyarságot*.”¹⁴³ Ezzel az állítással már új szintre emelték az Ausztria ellenes kommunikációt, hiszen egy jelentéktelen tüntetésről szóló beszámolóban Magyarország, a háború egyetlen elszenvedőjeként jelenik meg.¹⁴⁴

7. 5. A háborús felelősség kérdése

A mártír szerep hangsúlyozása 1922 májusában ismét a magyar sajtó figyelmének a középpontjába került. A *8Órai Ujság* „*Az osztrák diplomácia sodorta Magyarországot a világháborúba*”¹⁴⁵ címmel közölt egy cikket a háborús felelősség kérdéséről. A publicisztika

¹³⁵ Tóth, 2020. 36. p.

¹³⁶ Tóth, 2020. 37-38. p.

¹³⁷ Tóth, 2020. 51-52. p.

¹³⁸ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹³⁹ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴⁰ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴¹ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴² *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴³ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴⁴ *Pesti Hirlap*: 1922.03.17. címlap

¹⁴⁵ *8Órai Ujság*: 1922. 05. 18. 3. p.

műfaját kimerítő írást egy svájci, francia nyelvű laptól, *Courrier de Genève*-től¹⁴⁶ vették át – „*Ausztria és Magyarország*”¹⁴⁷ címmel jelent meg a véleménycikk– és fordításban tolmácsolták a magyar olvasóközönség felé. Az időzítés a háborús felelősség kérdésének a firtatásáról nem volt véletlen, már az alcím is úgy fogalmazott, hogy „*most tárgyalja a népszövetség az osztrák-magyar határkiigazítást.*”¹⁴⁸ Pontosabban csak tárgyalta volna, azonban a Nagykövetek Tanácsa túl későn továbbította a Népszövetség felé a bizottság határozatait, így azt nem tűzték májusban napirendre.¹⁴⁹ A magyar sajtó ismét egy döntő pillanatban igyekezett meggyőzni nem csak a hazai, hanem az európai közvéleményt is arról, hogy Magyarország igazságtalanul a legnagyobb elszenvedője a 20. század addigi legnagyobb háborújának. A fordítás szerint a lap azt nehezményezte, hogy Ausztria rosszallását fejezte ki a Magyarország nyugati határszélére vonatkozó túlzó területi igényei miatt. „*Ausztria nagyon is elfelejti, hogy az osztrák diplomácia, Berchtold gróf volt az, aki Magyarországot egy végzetes kimenetelű háborúba sodorta.*”¹⁵⁰ A cikk szerint Magyarország tehát kibújik a háborús felelősség alól, és mint egy áldozat magatehetetlenül sodródott az eseményekkel.¹⁵¹ Tény, hogy Tisza István miniszterelnök kezdetben valóban nem támogatta, sőt kifejezetten ellenezte a katonai akciót Szerbia ellen. A kormányfő arra hivatkozott, hogy a konfliktus nem tartható regionális szinten és a támadás világháborúhoz vezetne.¹⁵² Ennek ellenére, amikor Németország és Ausztria részéről egyértelművé váltak a háborús igények, és amikor úgy tűnt, hogy Tiszának nincs más választása, mint támogatni a háborút, még mindig volt egy lehetősége: a lemondás.

Bár minden kétséget kizáróan ez nem fordította volna meg a történelem kerekét, és nem akadályozta volna meg a háborút – maximum késleltette volna – azonban bebizonyíthatta volna az európai közvélemény – és a későbbi békecsinálók– számára, hogy a magyar fél erőteljesen tiltakozik a világbékét megdönteni kívánó katonai akciók ellen. Tisza ezt nem tette meg, inkább tudatában a döntésének a súlyával és következményeivel a háború kérlelhetetlen támogatójává vált.¹⁵³ Ebből adódóan a cikkben megjelenő „*háborúba sodorta*”¹⁵⁴ kijelentés csak abban az

¹⁴⁶ https://en.wikipedia.org/wiki/Le_Courrier Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.

¹⁴⁷ 8Órai Ujság: 1922. 05. 18. 3. p.

¹⁴⁸ 8Órai Ujság: 1922. 05. 18. 3. p.

¹⁴⁹ Villani, 1923. 55. p.

¹⁵⁰ 8Órai Ujság: 1922. 05. 18. 3. p.

¹⁵¹ 8Órai Ujság: 1922. 05. 18. 3. p.

¹⁵² <https://mult-kor.hu/ellenezte-a-haduzenetet-megis-tisza-istvant-tekintettek-sokan-az-elso-vilaghaboru-felelosenek-20200422?pldx=2> Utolsó letöltés: 2022. 12. 25.

¹⁵³ <https://mult-kor.hu/ellenezte-a-haduzenetet-megis-tisza-istvant-tekintettek-sokan-az-elso-vilaghaboru-felelosenek-20200422?pldx=2> Utolsó letöltés: 2022. 12. 25.

¹⁵⁴ 8Órai Ujság: 1922. 05. 18. 3. p.

esetben állná meg a helyét, ha komolyabb fellépés történt volna a magyar kormány részéről a háborút hirdetők ellen. Azzal, hogy Tisza a saját akarata és álláspontja ellenére a damaszkuszi útra lépett, inkább asszisztált az eseményekhez, mint sodródott velük.

7.6. Az ellenségképek szerepe az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkája során

Habár az osztrák–magyar határmegállapító bizottság már 1921 júliusában megalakult, az ellenségképek csak 1922. tavaszán domináltak a magyar sajtót. Az időzítés nem volt véletlen, hiszen a testület munkája ekkor volt a legintenzívebb, amely komoly tétet bírt az események végkimenetelére nézve is. A megváltozott körülmények miatt a korábbi antiszemita és antibolsevik ellenségképet az antanttal kollaboráló, terjeszkedő Ausztria réme váltotta fel. A démonizálás új szintre emelésével az évszázados történelmi sérelmek, az osztrákok terrorja és a háborús felelősségük kérdése került a magyar sajtó célkeresztjébe. Ezen állítások sok esetben nem állták meg a helyüket azonban ennek ellenére még mindig csak egy rövidebb, szenzitívebb időszakra korlátozódtak szemben a Millerand-levéllel, amely a határmegállapító bizottság tevékenységéről szóló sajtódiskurzus állandó eleme volt. A bizottság munkájának az előrehaladtával az ellenségképek is visszaszorultak. Ez köszönhető volt annak is, hogy magyar hatalmi elit számára nem ez, hanem a kísérőlevél jelentette a valódi aduászt. Az ellenségképek akkor voltak hatékonyak, amikor valamilyen politikai tőkét lehetett kovácsolni belőlük – például amíg fenn állt a bolsevizmus veszélye. Ebben a helyzetben azonban nem volt szükséges a túlzó démonizálás. A nemzetközi viszonylatban ebből már aligha származott volna bármilyen előny, a belpolitikában a hatalmi játszma pedig már eldőlt, semmilyen politikai csoportosulás nem fenyegette a keresztény-konzervatív konszolidációt. Ebből adódóan a sajtódiskurzusban már nem Ausztria démonizálás, hanem a történelmi igazságtalanság vég nélküli kántálása került a középpontba, hiszen ezek hangoztatása jövedelmezőbbnek bizonyult. Az ellenségképeknek mindössze annyi szerepe volt a határmegállapítás során, hogy egy kedvezőtlenül alakuló döntés során legyen egy fekete bárány, amelyre rá lehet vetíteni a csalódottságot és a népharagot.

8. A határmegállapító bizottság tevékenységének értékelése

1922 végére a határmegállapító bizottság által javasolt változtatások alapján megszületett a mai osztrák–magyar államhatár. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy Magyarország Népszövetségbe való felvétele egybeesett az osztrák–magyar határkérdés

megvitatásával. Villani Frigyes tisztában volt vele, hogy Magyarország „a felvétel egyhangu megszavazásáért némileg le van kötelezve”¹⁵⁵ így, ha a tanács Magyarország számára kedvezőtlen döntést hozna, nem tudna jelentős ellenállást kifejteni.¹⁵⁶ Ez valóban helyes tényfelismerés volt, azonban korántsem a Népszövetségbe nyert viszonylag késő felvétele miatt, hanem azért, mert korábban a Millerand-levélben elfogadták a Népszövetség döntőbíró szerepét.¹⁵⁷

A magyar sajtó a határmegállapító bizottság által elért eredményekről többnyire szomorúsággal, csalódottsággal írt. A korabeli olvasók a Népszövetség reálpolitikai döntésének megkérdőjelezéséről olvashattak és korántsem a magyar politika irreális várakozásainak a beismeréséről. Ebben az áldozat-narratívában kivételnek számított az *Új Nemzedék* írása 1922. decemberéből. Ebben úgy fogalmaznak, hogy a kísérőlevélhez „tulzott reményt fűztek.”¹⁵⁸ Más cikkek nem voltak ennyire önkritikusak: a *Sopronvármegyében*¹⁵⁹ szemrehányóan Ausztria megsegítésének a szándékát sejtették a döntés hátterében, míg a *Budapesti Hírlapban*¹⁶⁰ a Népszövetség önhatalmaskodását sérelmezték. Az *Újság* című lapban úgy számoltak be a döntésről, hogy „mindössze tiz községet ítéltek vissza Magyarországnak.”¹⁶¹ Miközben figyelmen kívül hagyták, hogy csupán az osztrák–magyar határon sikerült Magyarország számára kedvező határmódosítást elérni, míg a csehszlovák, román és délszláv határmegállapításnál ilyenre nem került sor. A *8 Órai Újság* úgy vélte, hogy a „népszövetségben is a békeszerződések szelleme uralkodik.”¹⁶² A Budapesti Hírlap „lényegtelen kiigazításnak”¹⁶³ nevezte a Magyarországnak kedvező határmódosításokat.¹⁶⁴ Utólag visszatekintve a magyar sajtó és a kormányzat is elszalasztotta a kedvező lehetőséget, hogy a nyugati határ minimális, de mégis kedvező módosítását nem tette a revíziós narratíva meghatározó elemévé, hiszen a soproni népszavazás mellett ezt is el lehetett volna a „revízió” első sikereként adni. De mi lehetett az oka a csalódottságnak, ha a Millerand-levél és a pótutasítások értelmében a határvizsgáló bizottságoktól reálisan csak minimális határkorrekcióra lehetett számítani? Magyarország az első világháborút követő új világrendbe ugyanolyan tehetetlenül sodródott bele, ahogy az új rendet megelőző és kialakító első világháborúba.

¹⁵⁵ Villani, 1923. 59. p.

¹⁵⁶ Villani, 1923. 59. p.

¹⁵⁷ Vares, 2008. 49.p.

¹⁵⁸ *Új Nemzedék*: 1922. 11. 12. 3.p.

¹⁵⁹ *Sopronvármegye*: 1922. 09. 20. címlap

¹⁶⁰ *Budapesti Hírlap*: 1922. 09. 20. 3.p.

¹⁶¹ *Az Újság*: 1922. 09.20. 3.p.

¹⁶² *8 Órai Újság*: 1922. 09. 22. 7.p.

¹⁶³ *Budapesti Hírlap*: 1922. 11. 17. 3.p.

¹⁶⁴ *Budapesti Hírlap*: 1922. 11. 17. 3.p.

A történelmi kontextus ismeretében úgy tűnik, hogy a magyar sajtó a Millerand-kísérőlevél szerepének a hangoztatásával, a gazdasági, etnikai tényezők és igazságtalanságok bizonygatásával verbálisan rebellis álláspontra helyezkedett az újkeletű világrenddel szemben, vagy legalábbis a lakosság felé ezt kommunikálta. Miközben a nemzetközi porondon elfogadta azokat a szabályokat, amelyeket az „új nemzetközi”¹⁶⁵ rend szabott meg a számára. Ahogy a többi vesztes ország, mint Németország és Ausztria, úgy Magyarország is teljesítési politikát (Erfüllungspolitik) folytatott.¹⁶⁶

A két világháború közötti magyar külpolitika gyakran esett önámításba akkor, amikor a revízió ügyéről volt szó, és ez volt az első, de messze nem az utolsó eset, amikor a magyar diplomácia tévesen mérte fel, kommunikálta a lakosság felé a reális mozgásterét. Nem csak a kísérőlevél elfogadása jelezte, hogy a kormányzat elfogadja az új világrendet. Magyarország a kezdetektől fogva igényt tartott a népszövetségi tagságra, még ha azt Ausztriához képest megkésve kapta csak meg. Ez a cél azonban többször is összeegyeztethetetlennek bizonyult a kormányzat gyakorlati lépéseivel. A geopolitikai realitásokhoz való alkalmazkodás és az „új nemzetközi rend”¹⁶⁷ elutasításának a kettőssége¹⁶⁸ akkor is megmaradt, amikor a Népszövetség Magyarország felvételéről szavazott. Budapest számára fontos volt a nemzetközi legitimáció és a külpolitikai elszigeteltségből, passzivitásból való kilépés. A külpolitikai ambíciók érvényesítéséhez el kellett fogadni az „új nemzetközi rend”¹⁶⁹ szabályait, amelyek eleve kizárták a revízió lehetőségét, így a teljesítési politika, valamint a revíziós külpolitika önellentmondása következetesen csapódott le az országos lapok hasábjain is.¹⁷⁰ Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenységéről szóló kormányzati és sajtónarratíva fontos eleme volt a revízió délibábját mindenáron fenntartó magyar külpolitikának. A hatalmi elit – és a rendszert kiszolgáló magyar sajtó – a revíziós lehetőségek megragadásával önámításba esett, amikor utolsó szalmaszálként kapaszkodott a Millerand-kísérőlevélbe: túlzott reményeket

¹⁶⁵ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

¹⁶⁶ Murber Ibolya: Az Anschluss és a magyar külpolitika a két világháború között. =Századok 2015/ 1. 167–202. itt 169.

¹⁶⁷ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

¹⁶⁸ Wheatley, 2019. 902.p.

¹⁶⁹ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

¹⁷⁰ Trianon 100 – Vágyak és remények: Magyarország belépése a Népszövetségbe. <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/trianon-100-vagyak-es-remenyek-magyarorszag-belepese-a-nepszoevetsegbe> Utolsó letöltés: 2022.12.07.

fűzött a revízió beteljesítésére. Miközben figyelmen kívül hagyta a reális lehetőségek hiányát vagy éppen egy remélt beteljesülés hosszútávú következményeit. Utólag tudjuk, hogy a revízió délibábját kergető magyar külpolitika a tengelyhatalmak táborába és egy újabb véres háborúba sodorta az országot.

9. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság sajtóvisszahangja a műszaki határkitűzés során

A magyar sajtó már 1922. decemberében lezártak tekintette nyugati határkérdést,¹⁷¹ hiszen a határ megállapítása, a folyamat politikai része ekkorra fejeződött be. Ezzel együtt megkezdődött a határ kitűzése, amely a folyamat műszaki részét tartalmazta. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság így hivatalosan 1924. augusztus 18-ig tevékenykedett.¹⁷² A határmegállapítás befejeztével a nyugati határszáron fekvő települések több szakaszban kerültek vissza Magyarországhoz. A legjelentősebb határkiigazításra Vas megyében került sor. Népszövetség hatáskörében Pinka-völgyi falvak többségét 1923. január 10-én ítélték vissza Magyarországnak, míg az osztrák–magyar csereegyezmény következtében visszajuttatott települések 1923. március 8-9-én tűzhatték ki újra a magyar nemzeti lobogót.¹⁷³

A Millerand-levél árnyékában a magyar sajtó egy alternatív valóságot teremtett a saját igazáról. Ez a valóság szöges ellentétben állt az „új nemzetközi rend”¹⁷⁴ képviselőinek a valóságától, a tényleges realitástól. Habár a határkiigazítás főleg Nyugat-Magyarországon több helyen pozitív kimenetelűnek mondható, a revíziós vágyálmokhoz képest ezek az eredmények eltörpülnek. A magyar sajtóban nem csak az eredményekről szóló beszámolókból világlik ki a csalódottság¹⁷⁵, hanem a bizottság munkájának a megítéléséről szóló cikkekből is. Bár a bizottságok munkájának az eredményességét elemző, tényfeltáró írások nem születtek, néhány beszámolóból hamar levonható a következtetés, hogy miként vélekedett a magyar sajtó és ez által a közvélemény a testület megítéléséről. A politikai határmegállapítás befejezését a politikusok felszólalásai követték a magyar nemzetgyűlésben, amelyről a *Szózat* is tudósított.¹⁷⁶

¹⁷¹ Sopronvármegye 1922.12.19. 2. p., Nemzeti Ujság 1922.12.21. 4. p., Világ 1922. 12. 21. 4. p.

¹⁷² <http://www.vasiszemle.hu/2000/03/suba.htm> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

¹⁷³ <http://www.vasiszemle.hu/2000/03/suba.htm> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

¹⁷⁴ Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

¹⁷⁵

¹⁷⁶ Szózat: 1922.12.22. 2. p.

A szélsőjobboldali lap¹⁷⁷ amellet, hogy előszeretettel biztosított felületet az antiszemita hangoknak, — ahogy tette ezt ebben a beszámolójában is — kiemelte Baross János híres agrárpolitikus¹⁷⁸ felszólalását is, amelyben úgy értékelte a határmegállapító bizottság tevékenységét, hogy „*a néprajzi igazságtalanságok megszüntetésére semmit sem tettek.*”¹⁷⁹ 1923. januárjában már nem csak a szélsőjobboldalról érték kritikák a határmegállapító bizottságok tevékenységét — nevesítve az osztrák–magyar határmegállapító bizottságot is — hanem a mérsékeltnek számító lapoktól a *Friss Ujságtól* és *Az Esttől* is.¹⁸⁰ Ezekben a cikkekben azt írják, hogy „*Munkájuk súlyos csalódásokat okozott Magyarországnak.*”¹⁸¹ Az eredményességet firtató kritika mellett a bizottságok finanszírozását nehezményezik. A megjelent beszámolók arról írnak, hogy a testületek fenntartása „*milliárdjaiba kerültek Magyarországnak*”¹⁸² Ezeknek a kiadásoknak egy része elemzésre kerül, majd hozzátesszük, hogy a határmegállapítás eredménye nem felel meg a várakozásoknak. Szintén kifogásolják, hogy a Nagykövetek Tanácsa által kiadott pótutasítások ellenére a határmegállapító bizottságok „*színtiszta magyar vidékek visszacsatolását sem merték javaslatba hozni.*”¹⁸³ Annak ellenére, hogy az osztrák–magyar határmegállapító bizottság sem tudta maradéktalanul beváltani a hozzá fűzött reményeket, a bizottság — és ezen belül a magyar delegáció — munkabírása¹⁸⁴ törekvése és az elért eredményei¹⁸⁵ elvitathatatlanok.

A nyugat-magyarországi határhúzás során a Vas megyei (C. szakasz)¹⁸⁶ jelentős gyarapodást könyvelhetett el. 1922. szeptember 17-én a Népszövetség Magyarországnak ítélte Kisnardát/Kleinwardein, Nagynardát/Groß-Nahring, Alsócsatárt/Unter-Schilding, Felsőcsatárt/Ober-Schilding, Pornóapátit/Pernau, Németkereszttest/Großdorf, Magyarkereszttest/Ungarisch-Groschdorf és Horvátlövőt/ Kroatisch Schützen. Ugyanezen év november 22-ik napján egyezség jött létre Ausztria és Magyarország között, amelynek értelmében Magyarország átadja Liebing/Rendek és Rattersdorf/Rótfalva községeket, Szentpéterfa/Prostrum és Olmód/

¹⁷⁷ <https://adt.arcanum.com/hu/collection/Szozat/> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

¹⁷⁸ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/baross-janos-7493A/> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

¹⁷⁹ Szózat: 1922.12.22. 2. p.

¹⁸⁰ Friss Ujság: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/FrissUjsag/> 2022.12.25., Az Est:

<https://adt.arcanum.com/hu/collection/AzEst/> 2022.12.25

¹⁸¹ Az Est: 1923.01.06. 4. p.

¹⁸² Friss Ujság: 1923.01.06. 2. p.

¹⁸³ Az Est: 1923.01.06. 3. p

¹⁸⁴ Villani, 1923. 41. p.

¹⁸⁵ A határmegállapító bizottság tevékenységének értékelése c. fejezet 30-33. p.

¹⁸⁶ Tóth, 2021. 214. p.

Bleigraben ellenében. A Népszövetség által visszajuttatott települések átvételére 1923. január 10-én került sor, míg a kétoldalú területcserék által visszaszerzett települések átvétele 1923. március 8-9-én történt meg.¹⁸⁷ Habár nyugati határmegállapítás befejeztével inkább a csalódás és a düh uralta a magyar sajtót¹⁸⁸, a területátvételekről tudósító beszámolók már diadalmenetként mutatják be az átadás-átvétel ceremóniáját. Az országos lapok már az átvétel előtt beharangozó cikkeket közöltek az ünnepségről: „*Január 10-én csatolják vissza a nekünk ítélt nyugatmagyarországi községeket*”¹⁸⁹, „*Ma vesszük át hivatalosan a Magyarországnak ítélt nyolc vasmegyei községet.*”¹⁹⁰ A csatlakozási ceremóniával kapcsolatban a *Nemzeti Ujság* a lakosság óriási lelkesedéséről és az ünnepségen elhangzott megható beszédekről számolt be.¹⁹¹ A *Szózat* egyenesen a nyolc település örömnepéről ír, amely során harangzúgás közepette az „*anyjától elszakított gyermekeket visszajuttatta az édes szülői házhoz.*”¹⁹² Az *Uj Nemzedék* azt állítja, hogy „*újra örömhír száll a megcsonkított ország szívébe*”¹⁹³ Szentpéterfa és Olmód községek átadásáról szóló cikkekből már kevésbé érezhető ez a fajta lelkesedés. Tárgyilagosan számolnak be az eseményekről, amely a többi Pinka-völgyi települések átvételi ünnepségéhez hasonlóan beszédekkel, istentisztelettel, valamint fogadással volt egybekötve. Ezekből a cikkekből azonban már hiányoztak a túlzó, szentimentális kifejezések.¹⁹⁴ Ennek ellenére fontos kiemelni, hogy a nyugati határszéli településeknek legalább volt okuk ünnepelni. Habár kezdetben kifejezetten csalódottságról szóltak az új nyugat-magyarországi határról szóló beszámolók¹⁹⁵, a bizottság munkájának a végére már némileg változott a döntés megítélése. Az *Uj Barázda* egy mondat erejéig összehasonlítja az osztrák–magyar határmegállapító bizottság eredményét a többi határszakasz testületeinek az eredményével és arra a következtetésre jut, hogy „*bár ez az eredmény sem olyan, hogy különösen meg lehetnénk vele elégedve, a többi határmegállapítás eredményeit mégis messze túlhaladja.*”¹⁹⁶

¹⁸⁷ <http://www.vasiszemle.hu/2000/03/suba.htm> 2022.12.25.

¹⁸⁸ A határmegállapító bizottság tevékenységének értékelése c. fejezet 30-33. p.

¹⁸⁹ *Nemzeti Ujság*: 1923.01.06. címlap

¹⁹⁰ *Az Est*: 1923. 01.11. 8. p.

¹⁹¹ *Nemzeti Ujság*: 1923. 01.11. 2. p.

¹⁹² *Szózat*: 1923. 01.11. címlap

¹⁹³ *Uj Nemzedék*: 1923. 01. 11. 3. p.

¹⁹⁴ *Szózat*: 1923.03.09. 5. p., *Pesti Hírlap*: 1923.03.10.4. p.

¹⁹⁵ A határmegállapító bizottság tevékenységének értékelése c. fejezet 30-33. p.

¹⁹⁶ *Uj Barázda*: 1924. 08.13. címlap

10. Összefoglaló

Az 1921. decemberi sikeres soproni népszavazás után egyre nagyobb figyelmet kapott az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenysége, amely szintén a kormányzat revíziós diskurzusának erősítésével kecsegtetett. A magyar sajtóban megnyilvánuló retorika alapvetően két pilléren nyugodott: a kísérőlevélen és az ellenségképeken. Az előbbi narratívát a trianoni békeszerződés mellékleteként csatolt Alexandre Millerand kísérőlevelére építették. Ennek az volt az alapja, hogy a francia kormányfő az általa jegyzett kísérőlevélben elismerte, hogy a kijelölt magyar határ nem minden esetben felel meg a gazdasági és nyelvi-etnikai követelményeknek, és ezért indokolt esetben kiigazításra szorulhat. A magyar kormány garanciaként és alkuként értelmezte, amely felülírhatja a trianoni békeszerződést. A kisebb határkorrekciók lehetőségét magában foglaló kísérőlevél valójában alaptalan és hamis reményeket táplált a közvéleményben is. A revíziós narratívát a magyar sajtó kritika nélkül közvetítette a közvélemény felé. A sajtóban sorra közölt revíziós üzenetek azonban a magyar kormány által is elfogadott új világrendet fenyegető trójai falovává váltak. A magyar külpolitika ugyan a békeszerződések által keretezett új világrend elleni retorika eszközeként használta a Millerand-kísérőlevelet, miközben pedig elfogadta az új világrend szabályait. A saint-germaini és a trianoni és békeszerződések és Népszövetség irányelvei csupán csekély mértékű határkorrekciót tettek lehetővé. Azonban a kormányzat diskurzusa és a sajtó narratívája egyaránt fenntartották a közbeszédben a trianoni határvonal megváltoztathatóságával kapcsolatos illúziókat.

A határmegállapításról szóló sajtóbeszámolók másik domináns tartalmi eleme az ellenségképekre épült, amelyek jelentős változáson mentek keresztül a háborút végét követő és a határkitűzést megelőző időszakban. Általában valamilyen döntést megelőző esemény során lángolt fel az ellenérdekelt fél iránti gyűlölet, amelyet a korábbiakhoz képest módosulva, esetleg új köntösbe tűnt fel. A kezdetben alkalmazott zsidó-bolsevik retorika a tanácsköztársaság bukásával, valamint az osztrák szociáldemokraták hatalomvesztésével idejétmúltnak vált. Helyette egy újfajta szemlélet kezdett kibontakozni a magyar sajtó tolmácsolásával. Ausztriát a történelmi elnyomó szerepébe kényszerítették, aki Burgenland iránt érzett vágyától vezérelve a magyarok kárára lepaktált az antanttal. Tette ezt úgy, hogy maga Ausztria rángatta bele a háborúba Magyarországot. Ez az Ausztria ellenes diskurzus különböző módon manifesztálódott az országos lapokban, azonban viszonylag rövid időszakot ölelt fel ennek hangsúlyozása. Míg a kísérőlevél a határmegállapítás során végig központi

szerepet kapott, addig az ellenségképek csak időszakosan kerültek az országos lapok célkeresztjébe. A magyar sajtó tisztában volt vele, hogy a nemzetet ért sorozatos igazságtalanságok és félrevezetések – Trianon, Millerand-levél – sokkal hatékonyabbak, mint a testvérárulás hangsúlyozása. Emellett a konszolidáció beteljesedésével az új hatalmi elitnek nem kellett tartania egy újabb rendszerváltástól. Elég volt annyi gondot fordítani az ellenségképek hangsúlyozására, hogy egy kedvezőtlen döntés esetén se a kormányzaton csapódjon le a népharag, hanem valami külső ellenlábason. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság munkája során azonban sem a kísérőlevél, sem az ellenségképek nem kaptak akkora szerepet, mint a szakmai érvek. Ennek ellenére a sajtó mégsem részletezte a bizottság munkája során felhalmozott szakmai érveket, helyette az érzelmekre és a politikai elemekre fókuszált. A szakmai tényekkel és a reálpolitikai korlátokkal szemben a remélt revízió ígéretének fenntartása dominálta a sajtónarratívát. Bár a határvizsgáló bizottság működésének az idején Magyarországon nem volt korlátlan sajtószabadság, azonban a korábbi és későbbi viszonyokhoz képest mégis viszonylag kedvezőek voltak a körülmények. A magyar sajtótermékek többsége nem a kormányzati retorziótól tartva, hanem politikai meggyőződésből vált a kormányzat szócsövén. Az osztrák–magyar határmegállapító bizottság tevékenységéről szóló sajtóvisszhang tudatos illúziókeltés volt a magyar közbeszédben a trianoni békeszerződés megváltoztatására. Ez egyben nyitánya is volt annak a szűklátókörű külpolitizálásnak, amely a revíziós külpolitika elsőbbségét hangoztatta a reálpolitikai lehetőségekkel szemben.

Miközben a magyar külügyi kormányzat tetteivel legitimálta az új rendet, aláírta a békeszerződést, belépett a Népszövetségbe, elfogadta a Népszövetség döntését az új osztrák–magyar határról, addig a lakosságnak szóló diskurzus szintjén végig elutasította azt. Ezt a kettősséget később, az új világrend megroppanása oldotta fel, amikor a mérleg nyelve a nemzetközi rend elutasítása és ez által a revízió délibábjának a kiteljesedése felé billent.

11. Felhasznált források

11.1 Könyvek és tanulmányok

Agg Richárd: A korabeli magyar sajtó érvei Nyugat-Magyarország megtartása mellett. = Világtörténet, 2022. 2. sz. 285-300. p.

Nagy Adrienn: Fekete éjszakában az éjszaka feketézői. Csempészek mindennapjai a nyugati határsávban, 1918–1922. = Világtörténet, 2022. 2. sz. 225-240. p.

Kalocsai Péter: A nyugat-magyarországi közlekedési hálózat változásai a trianoni békeszerződés következtében. = Világtörténet, 2022. 2. sz. 241-268. p.

Bakó Balázs: A trianoni béke hatása a katolikus egyházkormányzatra a Nyugat-Dunántúlon. = Világtörténet, 2022. 2. sz. 269-284. p.

Terrell Carver: Diskurzuselemzés és a „nyelvi fordulat.” = Politikatudományi Szemle, 2004. 4. sz. 143–148. p. http://www.poltudszemle.hu/szamok/2004_4szam/2004_4_carver.pdf Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Erin Allen: World War I: A New World Order – Woodrow Wilson’s First Draft of the League of Nations Covenant <https://blogs.loc.gov/loc/2017/04/world-war-i-a-new-world-order-woodrow-wilsons-first-draft-of-the-league-of-nations-covenant/> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Marcus M. Payk: ‘What We Seek Is the Reign of Law’: The Legalism of the Paris Peace Settlement after the Great War. = The European Journal of International Law, 2018. 3. sz. 809-824. p. itt 814. p. <https://academic.oup.com/ejil/article-pdf/29/3/809/26429177/chy058.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Natasha Wheatley: Central Europe as Ground Zero of the New International Order. = Slavic Review, 2019. 4. sz. 900-911. p. itt 901- 902. p. https://www.academia.edu/43392151/Central_Europe_as_Ground_Zero_of_the_New_International_Order Utolsó letöltés: 2022.12.27.

Murber, Ibolya: Die politische Gewalt als Voraussetzung eines Plebiszits im Donauraum: Westungarn – Burgenland nach dem Ersten Weltkrieg. In: „Historie. Jahrbuch des Zentrums für Historische Forschung Berlin der Polnischen Akademie der Wissenschaften“, Folge 13, Berlin, 2020. 78–91.p. itt 90. p.

Horváth Jenő: A trianoni béke megalkotása 1915-1920. Diplomáciai történelmi tanulmány. Budapest, 1924. 3. p. <https://mek.oszk.hu/20700/20702/20702.pdf> Utolsó letöltés: 2022.11.05.

Sallai János: Az osztrák-magyar határ kijelölése utáni problémák rendezése. = Tér és Társadalom, 2003. 4. sz. 157-171. p. 158.p.

Suba János: Magyarország trianoni határainak kitűzése. = Magyar Rendészet, 2021. 1. sz. 217-231. p. itt 219-222. p. http://real.mtak.hu/126556/1/14_Suba_217-231_MR_2021_1.pdf Utolsó letöltés: 2022. 07. 16.

Tóth Imre: Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig. Pécs, 2020. 32-33. p., 36-38. p., 51-52. p., 75. p. 130. p., 148. p., 210-211. p., 214. p., 222. p.

Murber Ibolya: Az osztrák–magyar határvita gazdasági aspektusai az első világháború után. = Világtörténet 2022. 2. sz. 207–224. p.

Paál Vince: Magyar sajtószabadság és -szabályozás 1914–1989. Előadások a magyar sajtószabadság történetéhez. Budapest, 2012. 7–9. p., 14. p. <https://mek.oszk.hu/13400/13458/13458.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Sipos Balázs: A politikai újságírás mint hitvallás. Nyilvánosság, polgári sajtó és a hírlapírók a Horthy-korszak első felében. Budapest, 2004. 33-35. p.

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100003.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D38> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Klein Tamás: Adalékok a Horthy-korszak sajtórendészeti szabályozásához I. (1919–1931) = In Medias Res, 2012. 2. sz., 182–198.p. itt 189. p. <http://real.mtak.hu/108596/1/media-tudomany-adalekok-a-horthy-korszak-sajtorendeszeti-szabalyozasahoz-i-cikk-21.pdf> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Varga Balázs: Az 1921.évi nyugat-magyarországi felkelés a korabeli országos sajtóban. = Vasi Szemle, 2022. különszám 6-27. p.

Murber Ibolya: Grenzziehung zwischen Ver- und Entflechtungen. Eine Entstehungsgeschichte Deutsch_Westungarns und des Burgenlandes. Wiesbaden, 2021. 90. p.

Villani Frigyes: A soproni népszavazásról és a magyar-osztrák határ megállapításról. Sopron, 1923. 34. p., 37. p., 38. p., 39. p., 40. p., 41. p., 48. p. 51-56. p., 59. p.

Romsics Ignác: A trianoni békeszerződés. Budapest, 2001. 198-199. p.

Zeidler Miklós: A Millerand-levél = Rubicon online, 2014. 6. sz. <https://rubicon.hu/cikkek/a-millerand-level> Utolsó letöltés: 2022.12.06.

Mari Vares: The Question of Western Hungary / Burgenland 1918-1923. A Territorial Question in the Context of National and International Policy. Jyväskylä, 2008. 49. p. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18550/1/9789513930998.pdf> Utolsó letöltés: 2022.11.05.

Juhász Gyula: Magyarország külpolitikája 1919-1945. Budapest, 1988. 60. p.

Kolnhofer Vince: A Gradistyei horvátok és a Magyar-Osztrák határkijelölés. Doktori disszertáció (PhD). Pécs, 2008. 93. p., 103. p., 110. p., 150. p. <https://idi.btk.pte.hu/dokumentumok/disszertaciok/kolnhofervincephd.pdf> Utolsó letöltés: 2022.10.01.

Bacsa Gábor: A brennbergi „Ilona akna” elvesztése = Honismeret, 2000. 3. sz. 22-28. p. https://epa.oszk.hu/03000/03018/00154/pdf/EPA03018_honismeret_2000_03_022-028.pdf Utolsó letöltés: 2022.12.07.

Récény (Ritzing) – Ilona-akna. <https://www.elmenyeknek.hu/burgenland-receny-ritzing-ilona-akna/> Utolsó letöltés: 2022.12.07.

Murber Ibolya: Az Anschluss és a magyar külpolitika a két világháború között. = Századok 2015. 1. sz. 167–202. p. itt 169. p.

Trianon 100 – Vágyak és remények: Magyarország belépése a Népszövetségbe. <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/trianon-100-vagyak-es-remenyek-magyarorszag-belepese-a-nepszovetsegbe> Utolsó letöltés: 2022.12.07.

Murber Ibolya: Nyugat-Magyarországtól Burgenlandig 1918-1924. Határtörténetek az első világháború után, Budapest, 2021. 43-44. p., 82. p., 88. p., 93. p.

Csunderlik Péter: A „judeobolsevizmus vörös tengere.” = Mozgó Világ, 2020. 6. sz. <https://mozgovilag.hu/2020/07/02/csunderlik-peter-a-judeobolsevizmus-voros-tengere/> Utolsó letöltés: 2022.12.15.

https://en.wikipedia.org/wiki/Le_Courrier Utolsó letöltés: 2022. 12. 20.

<https://mult-kor.hu/ellenezte-a-haduzenetet-megis-tisza-istvant-tekintettek-sokan-az-első-vilaghaboru-felelosenek-20200422?pIdx=2> Utolsó letöltés: 2022. 12.25.

<http://www.vasiszemle.hu/2000/03/suba.htm> Utolsó letöltés: 2022.12.25

<https://adt.arcanum.com/hu/collection/Szozat/> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/b-74700/baross-janos-7493A/> Utolsó letöltés: 2022.12.25.

Friss Ujság: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/FrissUjsag/> 2022.12.25.

Az Est: <https://adt.arcanum.com/hu/collection/AzEst/> 2022.12.25

Buzinkay Géza: Kis magyar sajtótörténet. <https://mek.oszk.hu/03100/03157/03157.htm#29>
Utolsó letöltés: 2023.01.07.

11. 2. Napilapokból felhasznált cikkek

Ismeretlen szerző: A határmegállapító bizottság javaslatai a népszövetséghez. = Népszava, 1922. máj. 28. 8. p.

Ismeretlen szerző: A magyar határkiigazítás kérdése a népszövetségi tanácsban = Népszava, 1922. júl. 22. 5. p.

Ismeretlen szerző: A magyar-osztrák határ megállapítása. = Népszava, 1922. nov. 17. 5. p.

Ismeretlen szerző: Az osztrák-magyar határmegállapító bizottság első ülése. = Budapesti Hírlap, 1921. júl. 23. 6. p.

Ismeretlen szerző: Az osztrák-magyar határmegállapító bizottság első ülése. = Friss Ujság, 1921. júl. 23. címlap p.

Ismeretlen szerző: Az osztrák-magyar határmegállapító bizottság. = Jövő, 1921. júl. 23. 2 p.

Ismeretlen szerző: Megkezdte munkáját a nyugat magyarországi szövetségközi határmegállapító bizottság. = Nemzeti Ujság, 1921. júl. 30. címlap p.

Ismeretlen szerző: Villani báró Sopron jövőjéről. = Az Ujság, 1922. jan. 3. 4. p.

Ismeretlen szerző: Bethlen Nyugatmagyarországról. = 8 Órai Ujság, 1921. aug. 24. 3. p.

Egyed István: Mit várhatunk a határmegállapító bizottságok munkájától? = Új Nemzedék, 1922. ápr. 22. 5. p.

Ismeretlen szerző: A határmegállapító bizottságok befejezték munkájukat. = Magyarország, 1922. máj. 28. 5. p.

Ismeretlen szerző: Magyarország határai. = Pesti Hírlap, 1922. máj. 28. címlap p.

Ismeretlen szerző: A határmegállapító bizottságok befejezték munkájukat. = Az Ujság, 1922. máj. 28. 3. p.

Ismeretlen szerző: Befejezik a magyar határkiigazítási munkálatokat = Ellenzék, 1922. máj. 30. címlap. p.

Ismeretlen szerző: A határmegállapító bizottságok befejezték a munkájukat = Budapesti Hírlap, 1922. máj. 28. 2. p.

Ismeretlen szerző: Nagyot csalódtunk a határkiigazításban = Új Nemzedék, 1922. jún. 4. 5. p.

Ismeretlen szerző: A szocialistáknak csak akkor kell az integritás, ha ajándékba kapják. = Szózat, 1922. dec. 22. 2. p.

Ismeretlen szerző: Új határsorompó nyugaton = Pesti Hírlap, 1922. nov. 01. 2. p.

Ismeretlen szerző: 1963-ig Magyarországa az Ilonaakna bányajoga. = Új Nemzedék, 1922. dec. 16. 5. p.

Ismeretlen szerző: Ötven évig minket illet a brennbergi Ilona-akna kiaknázási joga. = Új Barázda, 1922. dec. 16. 2. p.

Ismeretlen szerző: Elkészültek Csonka-Magyarország pontos határai. = Új Nemzedék, 1922. nov. 12. 3. p.

Ismeretlen szerző: Burgenlandból tíz községet és tizenötezer holdnyi területet visszaitélt a Népszövetség Magyarországnak. = Sopronvármegye, 1922. szept. 20. címlap p.

Ismeretlen szerző: A Népszövetség döntése az osztrák-magyar határkérdésben. = Budapesti Hírlap, 1922. szept. 20. 3. p.

Ismeretlen szerző: Döntött a népszövetség a nyugatmagyarországi határkiigazítás ügyében. = Az Ujság, 1922. szept. 20. 3. p.

Ismeretlen szerző: A népszövetség és az osztrák-magyar határkérdés. = 8 Órai Ujság, 1922. szept. 22. 7. p.

Ismeretlen szerző: A nyugatmagyarorsági határ. = Budapesti Hírlap, 1922. 11. 17. 3. p.

Pintér László: A határkiigazító bizottság tapasztalatai a magyar-osztrák határon. = Magyarság, 1922. márc. 05. 5. p.

Ismeretlen szerző: Határkiigazítási követelésünk Nyugatmagyarországon. = Pesti Hírlap, 1922.márc. 10. 3. p.

Ismeretlen szerző: A nyugatmagyarországi határkiigazítás. = Budapesti Hírlap, 1922. márc. 11. 2-3. p.

Ismeretlen szerző: Ausztria elébe akar vágni a határkiigazító bizottság döntésének. = Szózat, 1922. márc. 10. 3. p.

Ismeretlen szerző: Bécsi kakaskodás. = Pesti Hírlap, 1922. márc. 17. címlap. p.

Ismeretlen szerző: Az osztrák diplomácia sodorta Magyarországot a világháborúba = 8 Órai Ujság, 1922. máj. 18. 3. p.

Ismeretlen szerző: Elkészült az új magyar-osztrák határ. = Sopronvármegye, 1922. dec. 19. 2. p.

Ismeretlen szerző: (Hatvanötezer katasztrális holdat kaptunk vissza Ausztriától.) =Nemzeti Ujság, 1922. dec. 21. 4. p.

Ismeretlen szerző: Január 10-én kapjuk vissza a nekünk ítélt nyugat-magyarországi területeket. = Világ, 1922.12. 21. 4. p.

Ismeretlen szerző: Január 10-én csatolják vissza a nekünk ítélt nyugatmagyarországi községeket. = Nemzeti Ujság, 1923.jan. 6. címlap. p.

Ismeretlen szerző: Ma vesszük át hivatalosan a Magyarországnak ítélt nyolc vas megyei községet. = Az Est, 1923. jan. 11. 8. p.

Ismeretlen szerző: A lakosság óriási lelkesedése mellett csatolták vissza az elszakított nyugatmagyarországi községeket. = Nemzeti Ujság, 1923. jan. 11. 2. p.

Ismeretlen szerző: Nyolc magyar község örömnöve. = Szózat, 1923. jan. 11. címlap p.

Ismeretlen szerző: Ma vették át hivatalosan a Magyarországnak visszaitélt nyolc vas megyei községet = Uj nemzedék, 1923. jan. 11. 3. p.

Ismeretlen szerző: Visszakaptuk Ólmod és Szentpéterfa községet. = Szózat, 1923. márc. 09. 5. p.

Ismeretlen szerző: Visszakaptuk a vasmegyei Szentpéterfa községet. = Pesti Hírlap, 1923. márc. 10. 4. p.

Ismeretlen szerző: Hetvenezer holdnyi területet visszakupunk az osztrákoktól. = Új Barázda: 1924. aug.13. címlap p.